

Tine Sophie Prøitz

Bakgrunnsutredning – Campus- prosjektene ved Høgskolen i Hedmark

© NIFU STEP Studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Arbeidsnotat 16/2005
ISSN 1504-0887

For en presentasjon av NIFU STEPs øvrige utgivelser, se www.nifustep.no

Forord

Etter henvendelse fra Høgskolen i Hedmark fikk NIFU STEP i mai 2005 i oppdrag å utforme en bakgrunnsutredning som skal utgjøre et kunnskapsgrunnlag for de ulike Campus-prosjektene ved høyskolen.

Rapportens del I og III er skrevet av Tine Sophie Prøitz som også har fungert som prosjektleder, mens Terje Næss har utarbeidet del II. Bjørn Stensaker og Petter Aasen har fungert som referansepersoner ved utarbeidelsen av rapporten.

Oslo, 1. juli 2005

Petter Aasen
Direktør

Bjørn Stensaker
Forskningsleder

Innhold

Prosjektpresentasjon.....	5
Campus-forprosjektene	6
<i>Del I Studentsøkning og studiepoeng ved Høgskolen i Hedmark</i>	7
1 Konkurransen om studenter – en sentral utfordring.....	7
1.1 Kjennetegn ved Høgskolen i Hedmark	8
1.2 Høgskolen i Hedmark i tall 2001-2004.....	9
1.2.1 Opptak, registrerte studenter og studiepoeng 2001-2004.....	9
1.2.2 Utveksling, forholdstall ansatte, stryk og gjennomføring 2001-2004	10
1.3 Utvikling i studentsøkning til og fra Indre Østland	12
1.3.1 Studenttilstrømning til Høgskolen i Hedmark.....	17
1.3.2 Søkernes geografiske hjemsted	20
1.3.3 Avdelingsvis søkning ved Høgskolen i Hedmark	22
1.3.4 Søkernes fag og studieorientering	25
1.4 Studiepoengstatistikk ved Høgskolen i Hedmark	26
1.5 Kort om studiegjennomføring og studiefrafall.....	28
1.6 Søkning og studiepoeng ved Høgskolen i Hedmark	29
<i>Del II Arbeidskraftstilbudet i Indre Østland</i>	31
2 Arbeidskraftstilbud i Hedmark og Oppland	31
2.1 Modellen og data.....	31
2.2 Utdanningsmønsteret i Indre Østland	32
2.3 Flyttemønstre	34
2.4 Konsekvensanalysen	38
2.5 Oppsummering	40
<i>Del III Erfaringer med nettverksinstitusjoner og Profesjonsutdanninger i utvikling ..</i>	41
3 Erfaringer med nettverksinstitusjoner	41
3.1.1 Perspektiver på nettverkssamarbeid	43
3.1.2 Analyse av nettverksinstitusjonen Høgskolen i Telemark	45
3.1.3 Nettverksinstitusjoner i Australia	47
3.1.4 Oppsummering	48
4 Profesjonsutdanninger i utvikling	50
4.1 Profesjonsutdanninger på bachelornivå i USA	50
4.2 Profesjonsutdanninger på masternivå i USA	51
4.3 Profesjonsrettet forskerutdanning	52
4.4 Oppsummering	55

5	Avsluttende refleksjoner	58
	Vedlegg I Studietilbud per 2005/06 ved Høgskolen i Hedmark	61
	Vedlegg II Desentraliserte studier ved HiHm.....	65
	Vedlegg III Videreutdanningstilbud ved Høgskolen i Hedmark 2005/06	68
	Vedlegg IV Utvalg av høyskoler for sammenlikning med Høgskolen i Hedmark	70
	Vedlegg V Søkning til høyskolen i Hedmark 2000-2005.....	71
	Vedlegg VI Studiepoengstatistikk avdelingsvis HiHm, HiNT, HiØ og HiT	72
	Vedlegg VII Antall primærøkere per studieplass ved HiHM, HiNT, HiØ og HiT....	73

Prosjektpresentasjon

På oppdrag fra Høgskolen i Hedmark har NIFU STEP utformet en bakgrunnsutredning som skal utgjøre et kunnskapsgrunnlag for de ulike delprosjektene i de såkalte "Campus"-prosjektene ved Høgskolen i Hedmark.

Bakgrunnsutredningen er delt i tre deler:

For det første vil utredningen med utgangspunkt i ulike studentdata gjennomgå historiske utviklingstrekk når det gjelder studentsøkning, mobilitets- og studiepoengsproduksjon. I denne delen blir også den geografiske mobiliteten til studentene over tid vurdert, dvs. hvor vidt studentene blir i egen region eller drar ut av denne når de søker høyere utdanning.

For det andre vil utredningen inneholde en statistisk fremskrivning av behovet for akademisk arbeidskraft i regionen basert på demografiske data, der dette også sammenlignes i forhold til nasjonale tall.

For det tredje vil utredningen ha en mer kvalitativ og diskuterende del som fokuserer på to forhold av relevans for Campus-prosjekten: 1) Erfaringer med nettverksinstitusjoner over tid og 2) Fremtiden til profesjonsutdanninger.

Campus-forprosjektene

Høgskolen i Hedmark har gjennomført fire parallelle forstudier av sine faste studiesteder – henholdsvis campus Evenstad, Rena, Elverum og Hamar. Hensikten med campusprosjektene er å legge grunnlag for faglig utvikling, en mer robust organisering og en mer tydelig profil på institusjonen.

Bakgrunnen for prosjektene er blant annet at Høgskolen i Hedmark har bedt om to års utsettelse av fusjonsprosessen med de to andre innlandshøgskolene (Høgskolen i Gjøvik og Høgskolen i Lillehammer), for å utvikle sin egen organisasjon først. En annen viktig del av bildet er oppfatninger om at økt konkurranse mellom høgskoler og universiteter om studentene vil prege høgskolens fremtidige situasjon. I forlengelse av dette vises det også til at kvalitet på campus får økt betydning for søkerens valg av studiested (www.hihm.no).

De oppnevnte prosjektgruppene har lagt frem selvstendige anbefalinger. For Evenstad og Rena anbefales det å bygge videre på nå situasjonen på kort sikt. For Hamar og Elverum pekes det på alternative utviklingsscenarier, hvor den viktigste forskjellen på scenariene er om allmennlærerutdanningen blir samlet i Hamar eller ikke.

Prosjektgruppene for både Hamar og Elverum ber om at spørsmålet om en samling eller ikke samling av allmennlærerutdanningen blir avklart før man går videre i et eventuelt forprosjekt. Rapportene fra forstudiene ble lagt frem som sak på høgskolestyrets møte 21. desember.

I styremøte 21. desember 2004 vedtok styret til Høgskolen i Hedmark at forstudiene skulle videreføres i en fase 2 med frist 1. juli 2005. Styret vedtok senere i høgskolestyre den 28. april 2005 at den endelige leveransen fra Campus-prosjektene av relevant studie- og forskningsprofil er utsatt til 1. september 2005.

Del I *Studentsøkning og studiepoeng ved Høgskolen i Hedmark*

1 Konkurransen om studenter – en sentral utfordring

Sentralt i begrunnelsen for iverksettingen av Campus-prosjektene ved Høgskolen i Hedmark (HiHm) er oppfatninger om en situasjon preget av økt konkurranse mellom institusjonene for høyere utdanning særlig om studentene, nå og i fremtiden. I det videre blir sentrale utfordringer for HiHm knyttet til konkurransesituasjon i høyere utdanning i Norge beskrevet. En slik beskrivelse vil i stor grad være knyttet til Kvalitetsreformen i høyere utdanning og noen av konsekvensene som følger av innføringen av et mer resultatbasert finansieringssystem.

- Økonomien til høgskolene er i større grad enn før bygget opp rundt studiepoengsproduksjon, gradsproduksjon, internasjonalisering og FoU - der tilfredsstillende score på disse variablene har betydning for det handlingsrom høgskolene har. Generelt er studentrekruttering og det å beholde studentene i lengre deler av studieløpet sentralt for å opprettholde økonomien. Et dilemma man kan stå overfor i denne sammenheng er at bredere studietilbud på både lavere, samt flere tilbud på høyere gradsnivå kan svekke muligheten til sterkere profilering av høgskolene. Hva må således til for at HiHm skal kunne sikre stabil rekruttering og samtidig styrke sin institusjonsprofil?
- Lærerutdanning er en viktig bestanddel av Høgskolen i Hedmark, i og med at avdelingen for lærerutdanning er delt over to studiesteder og i tillegg tilbys på en rekke andre steder desentralisert kan samordning/effektivisering av disse utdanningene innebære utfordrende beslutningsprosesser. Ønsker man f.eks. å spisse seg faglig kan det bety at lærerutdanningene også må endres. I og med at studietilbud som lærerutdanning og eksempelvis sykepleie ofte er studier som er preget av relativt høy og stabil studenttilgang og med lavt kostnadsnivå kan disse fagområdene fort bli til det som "sikrer drift". I dette kan det ligge en fare for at disse studieområdene i liten grad blir gjenstand for utvikling og oppmerksomhet, for eksempel som institusjonelt satsingsområde. Hvilke organisatoriske og prosessuelle grep kan tas for å sikre både "drift", men også utvikling av gode og attraktive fagmiljøer ved HiHm?
- Generelt har Kvalitetsreformen "åpnet" opp for "institusjonell drift" hos mange utdanningsinstitusjoner i Norge. Høgskolen i Hedmark er involvert i denne typen prosesser gjennom prosjekt Innlandsuniversitetet. Universitetsambisjoner hos flere høgskoler kan føre til at andre med tilsvarende ambisjoner kan få problemer både i forhold til rekruttering av fagpersonale, og når det gjelder utvikling av faglig profil. Siden fremtidig institusjonsstatus har økonomiske og faglige konsekvenser, uansett hva slags institusjonsstatus man ender opp med, er dette den mest sentrale utfordringen til høgskolene generelt. Hva vil være hensiktsmessige institusjonelle

satsinger ved HiHm både med tanke på institusjonens egen utvikling og med tanke på en fremtidig situasjon som nettverksinstitusjon innenfor nettverket Innlandsuniversitetet?

- Internasjonalisering blir ventelig også mer viktig på sikt. Dette gjelder både i forhold til økonomi (honorering av utvekslingsstudenter, studiepoeng etc.), men også i forhold til å etablere faglig sterke miljøer, i profileringssammenheng, i forhold til rekruttering av faglig personale etc. En fremtidig universitetsstatus vil sannsynligvis bedre mulighetene til å profilere seg internasjonalt, der samarbeid med utenlandske institusjoner ofte knyttes gjennom FoU-virksomhet. Fremtidig universitetsstatus kan imidlertid også innebære sanering/rasjonalisering av studietilbud og studiesteder for å etablere mer solide og faglige sterke miljøer, og vil kunne ha regionale konsekvenser i forhold til den infrastruktur som er bygget opp.
- Høgskolen i Hedmark har et forholdsvis bredt faglig nedslagsfelt avdelingsvis men også når det gjelder studietilbudene sett over ett, studenttallene harmonerer imidlertid ikke alltid med utbudet. Dette aktualiserer en gjennomgang av eksisterende satsinger ved høgskolene der man vurderer fagfelt og studier i forhold til bærekraftighet, fremtidig (rekrutterings- og arbeids-)”marked” og i forhold til høgskolenes fremtidige mål. Slike gjennomganger er vanskelige fordi man nødvendigvis vil måtte sammenligne fagområder og studier som i utgangspunktet ikke er direkte sammenlignbare. Hva kan gjøres ved HiHm for å sikre tilgang på oppdatert og kvalitetsmessig god informasjon om faglige satsinger, studietilbud, studenttall og rekruttering slik at det kan tas informerte beslutninger om høgskolens videre utvikling til enhver tid?

1.1 Kjennetegn ved Høgskolen i Hedmark

Høgskolen i Hedmark har litt i underkant av 4 000 studenter og 400 ansatte. Ved de fem avdelingene i kommunene Hamar, Elverum, Åmot og Stor-Elvdal tilbys et bredt utvalg av studier innenfor lærerutdanning, helse- og sosialfag, landbruks- og naturfag, skog og utmarksfag, samt økonomi, samfunnsfag og informatikk. Fellesadministrasjonen er i Elverum. Rent organisasjonsmessig er Høgskolen i Hedmark spredt over fire studiesteder, i tillegg har institusjonen en rekke desentraliserte studietilbud også andre steder. For studieåret 2005/06 tilbyr høyskolen årsstudier, bachelorstudier, profesjonsutdanninger og masterstudier innenfor følgende ni hovedområder:

- Datafag og IKT
- Sykepleie, helse- og sosialfag
- Lærerutdanning
- Naturfag
- Idrettsfag
- Landbruk og utmark
- Samfunn, medier og kommunikasjon
- Språk og kultur
- Økonomi og administrasjon

(Se Vedlegg I for utfyllende liste over studietilbud 2005/06)

Høgskolen i Hedmark har et forholdsvis stort antall studenter (738 personer) i desentrale del- og heltidsstudier. I tillegg er det 162 studenter som følger nettbaserte heltidsstudier (allmennlærerutdanning og førskolelærerutdanning). Det er flest heltidsstudenter ved desentrale heltids studietilbud innenfor allmennlærerutdanning (Leira, Otta, Roa, Kongsvinger og Tynset) og ved sykepleierstudiet (Kongsvinger og Tynset). Samlet er det om lag 900 studenter som følger et alternativt studieopplegg ved HiHm, denne gruppen utgjør over 20 prosent av høyskolens studentmasse (se vedlegg II for nærmere detaljer).

I tillegg har høyskolen om lag 40 ulike studietilbud innenfor videreutdanning både med og uten deltakerutgift (se vedlegg II for fullstendig oversikt over videreutdanningstilbudet for 2005/06).

1.2 Høgskolen i Hedmark i tall 2001-2004

For å gi et mer sammensatt bilde av Høgskolen i Hedmark blir det her beskrevet noen generelle trekk ved høyskolen med utgangspunkt i tall fra Database for statistikk om høyere utdanning (Dbh www.nsd.uib.no) Tallmaterialet strekker seg over perioden 2001-2004 og beskriver følgende dimensjoner ved høyskolen:

- opptakstall
- registrerte studenter
- studiepoengproduksjon
- utveksling av studenter og ansatte
- forholdstall vitenskapelig ansatte per student
- strykprosent og
- gjennomføringsgrad i henhold til avtalt studieplan

I tillegg gir materialet mulighet for å jamføre høyskolens utvikling med gjennomsnittet for statlige høyskoler, universiteter og sektoren for øvrig.

1.2.1 Opptak, registrerte studenter og studiepoeng 2001-2004

Tabellene under gjengir Dbhs tall for opptak, registrerte studenter og produksjon av nye studiepoeng ved Høgskolen i Hedmark for perioden 2001-2004. Samlet sett viser oversikten over opptakstall at høyskolen har hatt stabil oppgang i studentopptaket for perioden. Sammenliknet med utviklingen i gjennomsnittet for de statlige høyskolene over hele perioden ligger HiHm litt tilbake i antallet opptak. HiHm skiller seg fra både gjennomsnittet for de statlige høyskolene og universitetene ved å ha en tilbakegang i opptaket studenter til videreutdanningsstudier.

Tabell: 1.1 Tall over opptak, registrerte studenter og studiepoeng 2000-2004 ved HiHm

	Lavere grad og høyskolekandidat				Videreutdanning				Profesjon, mastergrad, hovedfag				Sum institusjon			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
	Høgskolen i Hedmark	1711	1738	1882	1974	281	279	326	237,2					1992	2017	2208
Gj.snitt statlige høyskoler	1348,9	1368,3	1463,8	1520,1	241,2	258,5	276,9	296,8	73,9	96,7	112,9	133,8	1619,9	1680,1	1808,2	1898,1
Gj.snitt universiteter	4727,5	5645,7	7010,3	6496,3	120,5	296,9	229,4	290,2	1398,8	1458,8	2316,3	2343	6186,6	7327,1	9498,6	9056,9

Registrerte studenter (egenfinansiert)

	Lavere grad og høyskolekandidat				Videreutdanning				Profesjon, mastergrad, hovedfag				Sum institusjon			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
	Høgskolen i Hedmark	3424	3637	3753	3893	285	300	367,5	310,2					3709	3937	4120,5
Gj.snitt statlige høyskoler	2678,4	2794,8	2874,1	2950,2	305,9	309,3	340,8	319,2	147,1	167,4	193,4	250,4	3080,1	3221,0	3358,0	3449,8
Gj.snitt universiteter	11286,7	12019,3	10909,6	9872,1	161,3	207,3	135,3	160,3	5961,1	6058,2	6822,4	7838,8	17409,1	18284,8	17867,3	17871,3

Nye studiepoeng per registrerte student (egenfinansiert)

	Lavere grad og høyskolekandidat				Videreutdanning				Profesjon, mastergrad, hovedfag				Sum institusjon			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
	Høgskolen i Hedmark	42,7	45,2	45,2	43,3	27,9	33,4	27,5	27,5					41,5	44,3	43,6
Gj.snitt statlige høyskoler	45,2	44,9	46,2	47,1	30,3	31,3	32,4	33,5	33,0	34,3	35,2	34,5	43,3	43,2	44,3	45,2
Gj.snitt universiteter	31,0	31,2	36,3	37,0	29,6	29,9	44,3	35,3	37,2	39,5	37,5	37,1	33,1	34,0	36,9	37,0
Gjennomsnitt for sektoren	39,4	39,5	42,4	44,0	30,2	31,1	32,8	32,8	37,2	39,4	39,0	37,7	38,5	39,0	41,2	41,9

Kilde: Dbh

Dette er imidlertid annerledes når det gjelder antall registrerte studenter, HiHm følger utviklingen for gjennomsnittet i sektoren med noe ustabilitet i perioden men med oppgang siste år. Samlet sett kan HiHm vise til en høyere oppgang i antallet registrerte studenter for perioden totalt enn gjennomsnittet for de statlige høyskolene og universitetene.

Med tanke på det nye insentivbaserte finansieringssystemet der avlagte studiepoeng utgjør en del av beregningsgrunlaget for institusjonenes ressurstilgang, er det interessant å se på produksjonen av nye studiepoeng ved institusjonene. Tallmaterialet viser en liten nedgang i gjennomsnittlig studiepoengproduksjon ved HiHm når det gjelder de lavere grads studiene totalt for perioden spesielt. Dette står i kontrast til utviklingen i sektoren som viser en økning i studiepoengproduksjonen. Samlet sett ligger HiHm litt over gjennomsnittet for sektoren generelt, over gjennomsnittet for universitetene og et stykke tilbake for gjennomsnittet til de statlige høyskolene.

1.2.2 Utveksling, forholdstall ansatte, stryk og gjennomføring 2001-2004

Utteksling av studenter og ansatte kan si noe om graden av internasjonalisering i utdanning og forskning ved den enkelte institusjon. Internasjonalisering generelt er betraktet som et mål og et gode både fordi det er en uttalt utdanningspolitisk målsetting og fordi det antas å bidra til kvalitet, kanskje særlig i forskningen men også på utdanningssiden. For studentene kan en sterk internasjonal profil gi et bredere studietilbud, noe som ofte er betraktet som en fordel for institusjonene når det gjelder å tiltrekke seg studenter. HiHm har hatt en generell økning i både innreisende og utreisende studenter for perioden. Til tross for dette ligger høyskolen under gjennomsnittet for de statlige institusjonene, ser man imidlertid på den relative økningen totalt sett for perioden stiller HiHm så å si likt med gjennomsnittet for høyskolene.

Tabell: 1.2 Utveksling, forholdstall vit.ansatte, stryk og gjennomføringsgrad 2000-2004 ved HiHm Utvekslingsstudenter 2001-2004 (eksklusiv individbaserte avtaler)

	Innreisende				Utreisende				Sum institusjon			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Høgskolen i Hedmark	17	2	26	29	22	8	12	27	39	10	38	56
Gj.snitt statlige høyskoler	27,5	28,8	34,1	39,5	42	31,7	37,4	47,1	66,2	60,4	70,1	84,8
Gj.snitt universiteter	407,5	317	382,3	425,8	392,3	272	271,5	382,5	799,8	589	653,8	808,3

Utteksling av ansatte 2001-2004

	Innreisende				Utreisende				Sum institusjon			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Høgskolen i Hedmark	1	5	8	4	10	40	26	13	11	45	34	17
Gj.snitt statlige høyskoler	7,9	11,2	11	14,8	21,7	24,5	34,2	29,0	28,9	33,7	42,4	43,1
Gj.snitt universiteter	143	128,7	85	121,5	142,7	69	62,3	122	285,7	197,7	147,3	243,5

Forholdstall vitenskapelige ansatte

	Antall egenfinansierte studenter per			
	2001	2002	2003	2004
Høgskolen i Hedmark	14,6	15,5	18,0	16,2
Gjennomsnitt statlige høysk	14,6	14,9	15,3	15,2
Gjennomsnitt universiteter	10,4	10,4	9,4	8,8

Strykprosent

	Lavere grad og høyskolekandidat				Viderutdanning				Profesjon, mastergrad, hovedfag				Sum institusjon			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Høgskolen i Hedmark	20,7	11,6	8,3	6,7	12,0	5,4	4,5	3,7					20,1	11,2	8,0	6,5
Gj.snitt statlige høyskoler	12,4	11,8	9,9	8,6	4,7	4,3	3,4	2,9	6,5	7,6	6,1	6,0	11,7	11,1	9,3	8,1
Gj.snitt universiteter	15,0	13,9	11,5	10,3	2,8	2,6	2,7	2,6	9,1	8,9	8,7	6,8	12,2	11,5	10,2	8,7
Gjennomsnitt for sektoren	12,9	12,2	10,2	8,9	4,3	3,9	3,4	3,1	8,0	7,9	7,6	6,3	11,4	10,8	9,3	8,1

Gjennomføringsgrad i forhold til avtalt studieplan

	Gjennomføringsgrad 2004		
	planlagt	gjennomført	gj.snitt pst.
Høgskolen i Hedmark	84718	45224	53,4
Gjennomsnitt for sektoren	141457	107177	75,8
Gj.snitt statlige høyskoler	105849	82987	78,4
Gj.snitt universiteter	457827	327281	71,5

Kilde: Dbh

Når det gjelder utveksling av ansatte ligger HiHm langt tilbake for gjennomsnittet i sektoren, den generelle utviklingen for perioden viser også at antallet utvekslede ansatte har gått tilbake. Gjennomsnittet for de statlige høyskolene som helhet viser at utvekslingen av ansatte har økt i tilsvarende periode.

Antallet egenfinansierte studenter sett i forhold til antall undervisnings- og forskerstilling kan gi et bilde av institusjonenes ressursmessige kapasitet. Totalt sett har forholdstallet i perioden gått noe tilbake ved HiHm. HiHm ligger noe høyere enn gjennomsnittet for egen sektor. I og med at høyskolesektoren tradisjonelt sett har vært mer undervisningsintensiv enn universitetssektoren er det kanskje ikke så overraskende at gjennomsnittet for forholdstallet mellom studenter og ansatte ved universitetene er om lag halvparten av høyskolens.

Strykprosenten ved HiHm har gått dramatisk tilbake i løpet av perioden både på de lavere grads studier og ved videreutdanningstilbudene. Dette gjelder også for sektoren som helhet, imidlertid skiller høyskolen seg ut både ved å ligge godt under gjennomsnittet for sektoren og ved å ha en langt kraftigere nedgang i strykprosenten i løpet av perioden enn gjennomsnittlig i sektoren.

Med Kvalitetsreformen ble alle institusjoner i Norge pålagt å lage avtaler med studentene om studieproduksjon som en del av såkalte studieplaner. I Dbh-databasen er det gjort en

sammenstilling av gjennomføringsgraden for disse avtalte studieplanene for 2004. Datamaterialet viser at HiHm ligger forholdsvis mye lavere i gjennomsnittlig prosentvis gjennomføringsgrad enn i sektoren samlet sett.

Tendensene i Dbh-materialet skisserer et bilde av HiHm som i en viss utstrekning sammenfaller med den generelle utviklingen i sektoren for øvrig. Institusjonen kan vise til god utvikling når det gjelder registrerte studenter, det er registrert en oppgang i utveksling av studenter, studieproduksjonen ligger litt tilbake for gjennomsnittet i høyskolesektoren mens institusjonen er nesten jevn med gjennomsnittet for høyskolesektoren når det gjelder forholdstallet mellom student og ansatt. En problemstilling som kanskje bør løftes fram på grunnlag av tendensene i dette materialet er hvordan strykprosenten ved HiHm kan ha gått så dramatisk tilbake mens både studiepoengproduksjonen er lavere enn gjennomsnittet for høyskolene generelt og gjennomføringsgraden i forhold til avtalt studieplan skiller seg så klart fra gjennomsnittet for sektoren.¹ Det kan på grunnlag av dette stilles spørsmål ved graden av frafall i studentmassen ved høyskolen.

Flere av kategoriene for tallmaterialet som er brukt som utgangspunkt for beskrivelsene av utviklingstrekkene ved HiHm i denne delen blir ofte brukt som indikatorer på effektivitet og kvalitet i høyere utdanning. Databaser som Dbh gir en informasjonstilgang og en gjennomsiktighet i sektoren som kan bidra til forsterket konkurranse. Eksempelvis kan det for fremtiden tenkes at ”pene tall” kan få en viss effekt på studenttilstrømningen, selv om norske studenter tradisjonelt sett så langt ikke har vært spesielt opptatt av dette når de har valgt studiested. I det videre blir det presentert noen betraktninger om utviklingen i studentsøkningen til og fra regionen i et tilbakeskuende perspektiv.

1.3 Utvikling i studentsøkning til og fra Indre Østland

I en nyere studie gjennomført ved NIFU STEP² vises det til at de politiske målsettingene for norsk høyere utdanning de siste tretti årene har vært ekspansjon og arbeidsdeling. Dette har påvirket konkurransen om studentene blant annet ved at studietilbudet ved de statlige høyskolene har blitt utbedret. I tillegg har Kvalitetsreformen spisset konkurransen om studentene ytterligere gjennom det nevnte resultatbasert finansieringssystemet. Resultatene fra studien kan si noe om hvordan utviklingen av søkningen til Hedmark og Oppland har vært over en viss tidsperiode sett innenfor en nasjonal kontekst.

I undersøkelsen er Norge delt inn i syv landsdeler: Østviken (Østfold, Akershus, Oslo), **Indre Østland (Hedmark og Oppland)**, Vestviken (Buskerud, Vestfold, Telemark), Sørlandet (Aust- og Vest-Agder), Vestlandet (Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal), Trøndelag og Nord-Norge (Nordland, Troms, Finnmark).

¹ I en slik situasjon kunne det tenkes at karakterstatistikken for HiHm ville vise et høyere antall ”nesten stryk”. Ved nærmere undersøkelse av karakteroversikten i Dbh for 2004 viser det seg at karakterfordelingen ved HiHm i stor grad følger en tilnærmet normal fordeling.

² Frode Berglund, skriftserie 18/2004

Et hovedtrekk i studien er at hovedmengden av studentpopulasjonen befinner seg i hovedstaden men at det er en nedadgående tendens. Den relative fordelingen av studentmassen øker ved alle universiteter utenfor hovedstaden og det er bare Oslo og Akershus som har større tilbakegang når det gjelder relativ andeler av høyskolestudenter. Berglund (2004) viser til flere grunner til dette; begrenset studiekapasitet i hovedstaden, økt kapasitet andre steder men også en tendens til at mange studenter begynner sin høyere utdanning lokalt. Resultatene viser også at det over tid er en tendens til at den geografiske spredningen av studenter på høyskolenivået ligner mer på den geografiske spredningen av befolkningen generelt. Det som kan se ut til å ha skjedd er at andelen studenter i Oslo og Akershus har gått betydelig ned siden åttitallet, og at studentene ellers har spredt seg jevnt utover resten av landet.

I tabellen under tydeliggjøres de regionale endringene som har pågått i studentmarkedet over tid, alle landsdeler bortsett fra Vestviken og Vestlandet øker sine andeler på bekostning av det sentrale Østland.

Tabell 1.3: Studenter fordelt over landsdeler. Prosent (-poeng)

Landsdel	1980	1990	1994	2002	Endring 1990 - 2002
Østviken	36	34	30	29	-5
Indre Østland	6	6	8	8	2
Vestviken	9	11	11	10	-1
Sørlandet	7	5	7	7	2
Vestlandet	24	24	25	24	0
Trøndelag	9	10	10	11	1
Nord-Norge	9	9	10	12	3
Total	100	100	100	100	
Variasjonsbredde	30	29	23	22	

Kilde: Berglund 2004

Tabellen over viser at Indre Østlandet er blant de landsdelene som har hatt en jevn økning i studenter for perioden. Det er bare Nord-Norge som ligger foran med tre prosentpoeng mens Sørlandet tangerer økningen til Indre Østland med to prosentpoeng.

Et annet inntak til konkurranseforholdet mellom utdanningsinstitusjoner i høyere utdanning er å undersøke hvor de som har bestemt seg for å bli studenter reiser for å gjennomføre høyere utdanning. En slik fordeling vil antyde i hvilken grad høyskolene fyller de utdanningsmessige behovene overfor sin egen befolkning, i tillegg til at den får frem hvor innbyggerne deres drar når de søker seg ut av regionen for å studere. I tabellen under er Indre Østland markert med fet skrift.

Hvorfra reiser studentene fra for å studere?

	Bosted	Universitet	Høyskole	Indre	Vestviken	Sørlandet	Universitet	Høyskole	Universitet	Høyskole	Universitet	Høyskole	N = 100 %
	Østviken	Østviken	Østviken	Østland			Vestlandet	Vestlandet	Trøndelag	Trøndelag	Nord-Norge	Nord-Norge	
1980	Østviken	50	34	2	2	1	3	2	5	1	0	0	100
	Indre	29	16	31	4	2	4	4	8	3	0	1	100
	Østland												
	Vestviken	29	17	2	30	4	5	4	8	1	0	1	100
	Sørlandet	22	10	1	3	42	7	7	6	1	0	0	100
	Vestlandet	7	6	1	1	2	33	40	7	2	0	0	100
	Trøndelag	8	4	1	1	0	2	2	47	32	0	1	100
	Nord-Norge	8	7	1	2	1	4	3	8	4	18	44	100
		27	18	3	5	3	11	12	10	4	2	5	100
1990	Østviken	48	39	1	2	0	3	1	4	1	1	0	100
	Indre	26	16	35	3	1	4	3	8	3	1	1	100
	Østland												
	Vestviken	28	17	2	35	2	5	3	6	1	1	1	100
	Sørlandet	22	9	1	5	38	9	7	6	1	1	1	100
	Vestlandet	6	5	1	2	1	33	42	6	2	0	1	100
	Trøndelag	8	4	1	1	0	3	2	43	35	1	2	100
	Nord-Norge	7	7	1	2	1	3	3	9	4	23	40	100
		24	18	3	6	3	11	13	10	5	3	5	100
1994	Østviken	49	35	2	2	1	3	2	5	1	1	1	100
	Indre	23	14	39	4	1	4	3	8	3	1	1	100
	Østland												
	Vestviken	27	16	2	33	2	5	4	7	1	1	1	100
	Sørlandet	17	9	1	5	45	9	7	5	1	1	1	100
	Vestlandet	6	5	1	2	1	31	42	6	3	1	1	100
	Trøndelag	8	4	1	1	*	2	2	42	35	1	2	100
	Nord-Norge	7	5	1	2	1	3	3	8	5	26	39	100
		23	16	4	6	3	11	13	10	5	4	5	100
2002	Østviken	42	41	2	2	1	3	2	5	1	1	1	100
	Indre	19	14	43	3	1	3	3	9	4	1	1	100
	Østland												
	Vestviken	21	17	3	38	3	5	4	7	2	1	1	100
	Sørlandet	13	9	1	4	49	8	7	5	2	1	1	100
	Vestlandet	6	6	1	2	2	26	47	7	2	1	1	100
	Trøndelag	5	4	2	1	1	3	2	38	40	1	3	100
	Nord-Norge	5	4	1	1	1	3	2	8	4	20	50	100
	Totalt	18	17	5	6	4	10	14	10	6	3	7	100

Kilde: Berglund NIFU skriftserie 18/2004

Et trekk som peker seg ut i tabellen over gjelder de tre regionene som ikke tilbyr universitetsstudier, det vil si Indre Østland, Vestviken og Sørlandet. Alle disse har en betydelig lekkasje til Østviken og særlig til universitetsstudiene som tilbys der. Ut fra tidligere studier om studenters valg av studiested er det lite som tyder på at studenter velger studiested ut fra institusjonell status. Sannsynligheten for at denne lekkasjen kan forklares ut fra andre grunner som selve studietilbudet, utvalget av høyere gradsstudier og andre storby karakteristika er stor. Dette gjelder hele perioden, men ser vi på utviklingen over tid er det klart at det har skjedd en kvalitativ endring når det gjelder orienteringen til studentene fra disse regionene. Det er konsekvent slik at Universitetsstudier i hovedstaden blir mindre populært for studenter fra disse regionene. Tilstrømningen til hovedstaden synker nesten 10 prosentpoeng fra samtlige tre regioner. Samtidig registrerer vi tilsvarende økninger til studentenes respektive regionale høyskoletilbud. Når det gjelder Indre Østland er denne utviklingen markant når det kommer til nedgangen i studentenes tilstrømning til Universitetet i Oslo. Angående høyskolene i Østviken så har det knapt skjedd noen endring. Om lag 15 prosent av studentene fra Indre Østland studerer ved en høyskole i Østviken.

Et annet spørsmål som kan beskrive noe av konkurransesituasjonen til institusjoner for høyere utdanning er i hvilken grad de er avhengig av å tiltrekke seg studenter utenfra, eller basere seg på lokal rekruttering. Tabellen under viser at Indre Østland har en stor grad av lokal rekruttering og at denne har vært forholdsvis stabil for perioden. Tallene i tabellen representerer søkningen til høyskoler i Norge, dette betyr at søkningen til universitetene er skilt ut.

Tabell 1.4: Intern rekruttering til høyskoler på landsdelsnivå for årene 1980, 1990 og 2001

Andel studenter fra egen region ved høyskolene				
	1980	1990	1994	2001
Østviken	68	67	64	65
Indre Østland	61	65	64	63
Vestviken	66	69	69	72
Sørlandet	57	67	67	69
Vestlandet	83	86	80	86
Trøndelag	71	70	52	68
Nord-Norge	89	89	84	87

Kilde: Berglund 2004

Tabellen avdekker også regionale forskjeller og det er tydelig at rekruttering innad i regionen er det mest fremtredende trekket i høyskolesektoren. Internrekrutteringen er klart høyest i Nord-Norge og på Vestlandet. Sørlandet har lavest intern rekruttering i begynnelsen av perioden, men andelen øker ganske mye gjennom perioden. Dette kan være signaler om at studentenes bevegelser i retning av hovedstadsregionen er trenert. I så måte kan økt intern rekruttering ses som et kvalitetstegn.

Et annet interessant aspekt ved Berglunds undersøkelser er hvilke fagfelt som studeres hvor. I hvilken grad varierer fagene fra sted til sted? Tilgjengelige data på dette området deler fagfelt inn i åtte kategorier; 1. humaniora og estetiske fag, 2. lærerskole og pedagogikk, 3. samfunnsfag og juss, 4. økonomi og administrasjon, 5. naturvitenskap og teknologi, 6 helse, sosial og idrett, 7. primærnæringsfag.

Tabell 1.5: Endringer i høyskolepopulasjonen per landsdel fra 1990-1994 etter fagfelt. Prosentpoeng

	Øst- viken	Indre Østland	Vest- viken	Sør- landet	Vest- landet	Trønde- lag	Nord- Norge	Total
Humaniora	0	2	3	9	3	0	2	0
Lærer	0	1	4	-4	2	2	-2	0
Samfunn, juss	0	3	2	-1	1	2	1	0
Økonomi og adm.	-9	-5	-12	-5	-4	-6	-4	-9
Naturvit., teknologi	-1	-6	0	-1	-4	-4	-1	-1
Helse, sosial, idrett	6	5	3	2	2	5	4	6
Primær- næringsfag	0	0	0	1	0	0	0	0

Kilde: Berglund 2004

Tabell 1.6: Endringer i høyskolepopulasjonen per landsdel fra 1994 til 2001 etter fagfelt. Prosentpoeng

	Øst- viken	Indre Østland	Vest- viken	Sør- landet	Vest- landet	Trønde- lag	Nord- Norge	Total
Humaniora	0	-2	-1	-3	-2	-1	0	-1
Lærer	-3	-4	1	-4	1	-1	-4	-1
Samfunn, juss	0	-3	0	1	-1	-1	0	0
Økonomi og adm.	1	2	1	2	0	-1	2	1
Naturvit., teknologi	0	3	-8	-1	-1	5	0	0
Helse, sosial, idrett	3	6	5	5	3	1	1	3
Primær- næringsfag		0	-1	0	0	0	-1	0

Kilde: Berglund 2004

Tabellene over viser at den største veksten i studentmassen har skjedd innenfor helse-, sosial- og idrettsfag der de største endringene har foregått i landsdel Østviken og Indre Østland. Tabellen viser også utviklingen innenfor økonomiske og administrasjonsfag som hadde en kraftig tilbakegang i perioden 1999-1994. Selv om Indre Østland var blant dem som fikk oppleve denne tilbakegangen ser det ikke ut til at det var de som ble rammet hardest sammenliknet med Østviken, Vestviken og Nord-Trøndelag.

Berglund konkluderer i sin undersøkelse med at det har foregått en regional utjevning når det gjelder studiested og hvor studentene kommer fra. Dette kan bety at de regionale studietilbudene har endret seg slik at befolkningen i mindre grad behøver å reise hjemmefra for å studere. Samlet sett vises det til at dette kan bety at studietilbudet varierer mindre på tvers av regionene enn tidligere, og at studentenes preferanser i større grad følger nasjonale trender og at det i mindre grad finnes regionale trender. Alt i alt viser undersøkelsen at Indre Østland ser ut til å ha befestet sin posisjon overfor den lokale studentpopulasjonen og demmet opp mot lekkasjen til særlig Østviken. Dette sammenfaller dels med Berglunds konklusjon om at høyskolene har styrket sin posisjon som et regionalt tilbud til egne innbyggere og da særlig ved at de er i stand til å tilby akademiske utdanninger. På den annen side viser ikke undersøkelsen til utvikling i det å rekruttere studenter utenfra.

I og med at landsdelen Indre Østland dekker et geografisk område som omfatter tre høyskoler er det behov for mer spesifikke data for Høgskolen i Hedmark om det skal kunne gjøres noen betraktninger om den konkrete tilstrømmingssituasjonen til høyskolen.

1.3.1 Studenttilstrømning til Høgskolen i Hedmark

Ved å ta utgangspunkt i Samordna opptaks søkerstatistikk (www.samordnaopptak.no) er det mulig å fremskaffe et grunnlag for noen betraktninger om søkersituasjonen ved HiHm. I det følgende blir søkningen til høyskolen beskrevet langs noen dimensjoner.

Den generelle søkningen til Høgskolen i Hedmark for perioden 2000-2005 viser en utvikling som startet med en topp i 2000. I løpet av femårsperioden har søkningen gått noe tilbake før den igjen har et oppsving dette år. På det meste er differensen mellom antallet personer som har søkt på det høyeste og det laveste 1602 personer (år 2000 og år 2003) innenfor perioden. Dette viser at søkningen til HiHm har hatt relativt store svingninger i løpet av den korte perioden. Når det gjelder antallet primærøkere så utgjør de en forholdsvis stabil søkergruppe. Det skiller om lag 400 søkere fra det høyeste til det laveste antallet primærøkere for perioden (år 2004-2005) – noe som innbærer en økning i søkningen siste år.

For å perspektivere situasjonen ved HiHm er det i denne rapporten trukket ut data for tre andre høyskoler i Norge ved flere beskrivelser i denne delen. Høyskolene er valgt ut på grunnlag av de har likhetstrekk med HiHm langs følgende dimensjoner; institusjonenes størrelse i henhold til antall registrerte studenter V05, at institusjonene er

nettverksinstitusjoner (Larsen og Prøitz 2005), samt et forholdsvis samsvarende studietilbud (se vedlegg IV for detaljer). I og med at den norske høyskolesektoren er mangfoldig vil slike sammenstillinger innebærer flere svakheter. Det er således viktig å være oppmerksom på at sammenstillingene som gjøres her er overfladiske og kun kan betraktes som tendenser. Relevante forskjeller mellom institusjonene vil bli omtalt uten at dette er forsøk på å være uttømmende.

Sammenstillingen av utviklingen i søkerdata ved HiHm med søkerdata ved Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT), Høgskolen i Østfold (HiØ) og Høgskolen i Telemark (HiT) over perioden 2001-2004 viser at HiHm går litt ned i søkningen over perioden i sum. Dette gjelder også for HiT mens søkningen til HiNT og HiØ i tråd med gjennomsnittet for høyskolesektoren går opp.

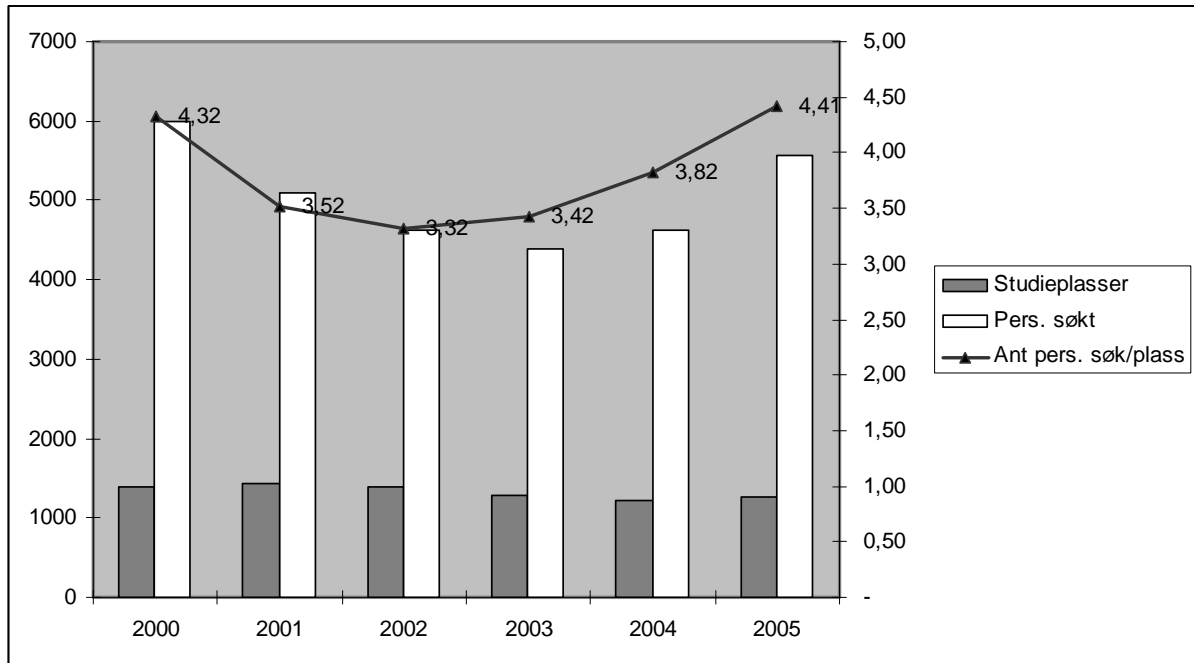
Tabell 1.7: Antall søknader 2001-2004 ved HiHm, HiNT, HiØ og HiT

Institusjon	Lavere grad og høyskolekandidat				Sum institusjon			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Statlige høyskoler								
Høgskolen i Hedmark	8964	9663	8963	8087	9510	10806	9556	8755
Høgskolen i Nord-Trøndelag	8016	7983	8179	8154	8133	8266	8684	8773
Høgskolen i Telemark	12271	12825	12315	11527	13379	14000	13932	13122
Høgskolen i Østfold	8864	9981	9735	9621	9357	10686	10661	10939
Gj.snitt statlige høyskoler	9464,5	10026,7	10413,5	10401,2	10215,7	11034,6	11390,4	11532,5
Gj.snitt universiteter	22937,8	25940	41050	41038,3	32641,3	36288,8	55287,3	58029

Kilde: Dbh

Utviklingen i studentsøkning fluktuere av mange grunner, det kan være trender blant søkerne, tilgjengelighet, arbeidsmarkedet og lignende. Rene søkertall alene kan således gi begrenset informasjon om søker situasjonen. Et annet mål for søkning som kan anvendes er utviklingen i forholdstall mellom antall studie plasser og antall personer som har søkt. Figuren under beskriver utviklingen i forholdet mellom antall søkere og antall studie plasser ved HiHm.

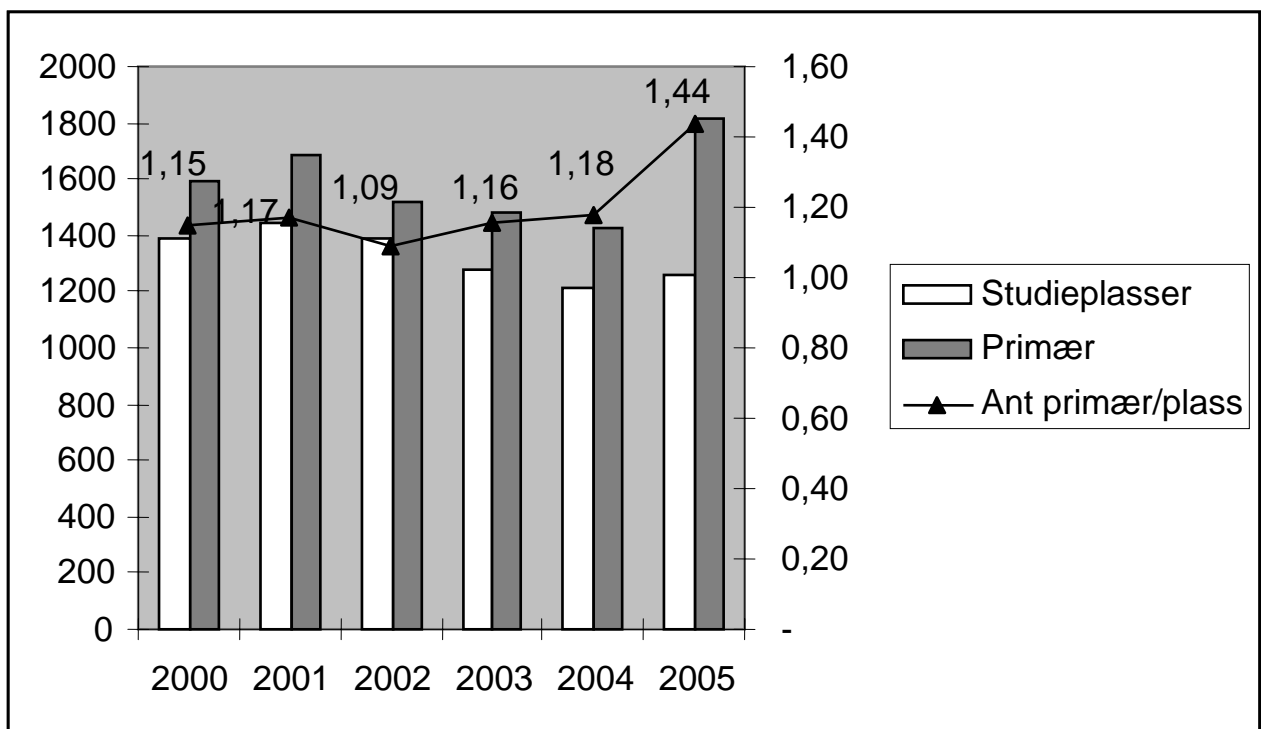
Figur 1.1: Utvikling i forholdet mellom ant. studieplasser og pers. søkt ved HiHm 2000-2005

Kilde: SO søkerstatistikk

Et mer spesifikt mål for studenttilstrømming er utviklingen i forholdstallet mellom antall primærsøkere og antall studieplasser. Antall primærsøkere kan gi en indikasjon på hva et større antall av førstegangssøkerne har av studiepreferanser.

Figur 1.2: Utvikling i forholdet mellom ant. studieplasser og ant. primær søkere ved HiHm 2000-2005

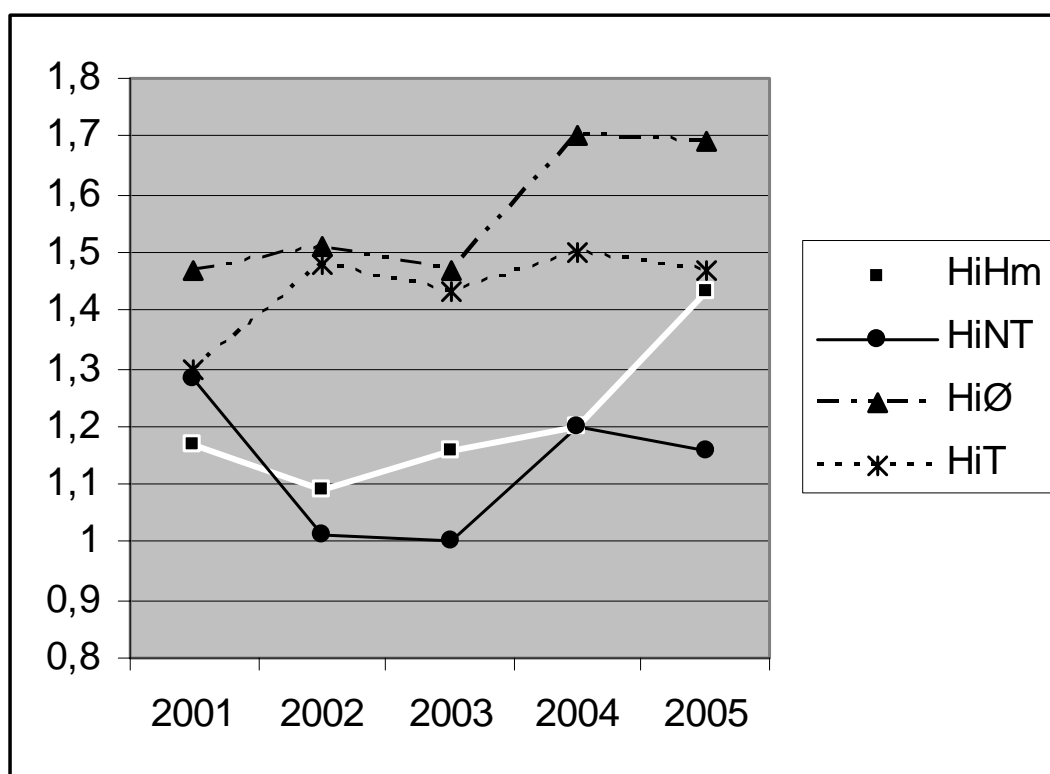

Kilde: SO søkerstatistikk

Ved å ta i betraktning forholdstallet mellom antall personer som har søkt og antallet primærsøkere og antallet studieplasser viser begge figurer en utvikling som er klart preget av oppgang. Det er imidlertid viktig å være klar over at en del av veksten særlig de to siste år til en viss grad kan forklares med nedgang i antall studieplasser ved høyskolen (se vedlegg V for tallmateriale).

For å sette utviklingen i søkningen til HiHm inn i et større perspektiv er det også her gjort en sammenstilling av forholdstall mellom antall personer som har søkt og antall studieplasser ved de tre andre sammenliknbare institusjonene (Høgskolen i Nord-Trøndelag, Høgskolen i Østfold og Høgskolen i Telemark, se vedlegg IV for tallmateriale). Av figuren fremgår det at HiØ og HiT jevnt over har høyest forholdstall for perioden. HiHm som er markert med hvit linje viser den største økningen i tilstrømming av de tre de to siste år. HiHm tangerer nivået til HiT dette år. Forholdstallet for søkningen til HiNT er preget av variasjon og viser nedgang etter en periode med oppgang. Det er også her viktig å være oppmerksom på at diagrammet ikke tar høyde for evt. oppganger eller nedganger skyldes bevegelser i antall studieplasser.

Figur 1.3: Forholdet mellom pers.søkt og ant. studieplasser ved HiHm, HiNT, HiØ og HiT 2001-2005

Kilde SO søkerstatistikk

1.3.2 Søkernes geografiske hjemsted

For å følge opp de nevnte resultatene til Berglund (2004) når det gjelder søkernes geografiske tilhørighet er det her laget en oversikt over hvilken geografisk tilhørighet (søkers hjemfylke) de som har møtt til studieplass ved HiHm har. De fylkene som er representert i

oversikten har over femti oppmøtte studenter ved HiHm minst en gang i løpet av perioden 2000-2004. Tabellen under viser at et klart flertall av de som har møtt til studieplass ved HiHm har Hedmark fylke som hjemfylke, denne søkergruppen øker i løpet av perioden. På en klar andreplass finner vi studenter som har Oppland som hjemfylke, denne søkergruppen er relativt stabil med noen svingninger. Dette gjelder også for studentgruppen fra Akershus. Studentene med Oslo som hjemfylke har vært stabilt lavt helt til siste år, der denne gruppens antall er fordoblet. Den femte største gruppen studenter kommer fra Sør-Trøndelag, denne gruppen er nesten halvert i løpet av perioden. Resultatene her er i stor overensstemmelse med Berglunds (2004) undersøkelse av studentenes geografiske tilhørighet for Indre Østland. Et spørsmål i forlengelse av dette er om dette også gjelder for studentene med Hedmark som hjemfylke ved andre institusjoner.

Tabell 1.8: Antall møtt ved HiHm fordelt etter søkers hjemfylke 2000-2004

År	2000	2001	2002	2003	2004
Fylke					
Hedmark	556	556	525	572	597
Oppland	178	178	204	200	185
Akershus	90	90	70	96	110
Oslo	23	23	31	22	50
Sør-Trøndelag	59	59	22	30	24
Sum	906	906	852	920	966
Rest*	336	247	170	180	231
Sum	1242	1153	1022	1100	1197
Møtt	1242	1153	1022	1105	1199

*Østfold, Buskerud, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Troms, Finnmark, Ukjent
Kilde: Samordna opptak

Tabellen under viser at det er et større antall representerte institusjoner når en ser på antall studenter med Hedmark som hjemfylke ved andre institusjoner når vi ser på grupper med femti eller mer studenter minst en gang i løpet av perioden. Ikke uventet er det flest studenter fra Hedmark ved HiHm, som vist over. Etter HiHm er det i synkende rekkefølge Universitetet i Oslo, NTNU, HiL og HiO som har flest studenter med Hedmark som hjemfylke. HiHm går som vist fram, dette gjelder også for antallet studenter fra Hedmark ved HiL, HiO og UiO. Den største nedgangen i studenter fra Hedmark i løpet av perioden er ved BI der antallet studenter nesten er halvert. I henhold til Berglund (2004) har Østviken hatt en klar tilbakegang i studenter fra Hedmark og Oppland. Dette kan en se tendenser til også i dette materialet, studenttilstrømningen fra Hedmark til HiO er, i tråd med Berglund, stabil. En tendens i materialet i denne rapporten som ikke nevnes i undersøkelsen til Berglund er en økning av studenter til NTNU fra Hedmark. Økningen i studenttilstrømningen til HiL og den forholdsvis stabile tilstrømningen til HiG kan være med på å befeste Berglunds betraktninger om at regionen klarer å tilby den lokale befolkningen i landsdelen det de ønsker å studere til en viss grad.

Tabell 1.9: Antall søkere fra Hedmark møtt ved institusjoner for høyere utdanning 2000-2004

År	2000	2001	2002	2003	2004
Lærested					
HiHm	556	556	525	572	597
HiL	96	96	104	122	166
HiO	101	101	133	140	146
HiG	49	49	85	67	63
HiST	70	70	67	66	65
NLH	20	20	24	24	50
UiO	275	270	273	272	239
NTNU	143	142	140	171	174
BI	125	125	124	102	70
Sum	1435	1429	1475	1536	1570
Rest*	223	222	228	277	262
Sum	1658	1651	1703	1813	1832
Alle læresteder	1658	1651	1703	1813	1832

* NIH, UIB; UITØ, AHO, MF, NHH, NVH, HIA, HIB, HBO, HIF, HII, HSM, HIN, HINE, HSF, HIS, HSH, HIT, HITØ, HVE, HVO, HIØ, HIÅ, LDH, SA/SH, MSH, RHS, BBSH, DHS, DH, DMMH, NLA, ATH, MHS, MHG, KHIO, HIBU, HIAK, HiNT

Kilde: Samordna opptak

1.3.3 Avdelingsvis søkning ved Høgskolen i Hedmark

Høgskolen i Hedmark har fem avdelinger som samlet tilbyr et bredt sammensatt utvalg av studier på flere nivåer. De største avdelingene er avdeling for lærerutdanning og avdeling for økonomi, samfunnsfag og informatikk.

Tabell 1.10: Avdelingsvis søkning ved HiHm 2001-2004

Avdeling	2001	2002	2003	2004
Avdeling for lærerutdanning	3642	4224	3860	3759
Avd. for helse og sosialfag	1429	1334	1295	1427
Avd. for landbruks og naturfag	500	533	447	473
Avdeling for skog- og utmarksfag	484	493	477	393
Avd. for økonomi, samfunnsfag og informatikk	3455	4222	3477	2703
Total	5657	10806	9556	8755

Kilde: Dbh, søknadstall, antall hoder, alle studentkategorier, hele året

Tabellen viser at søkningen til avdelingene ved HiHm er relativt stabil sett over ett, men at det også er svingninger i perioden av noe betydning. Blant annet viser utviklingen i tilstrømningen til avdeling for lærerutdanning en jevn nedgang fra 2002 og frem til 2004. Dette gjelder også for Avdeling for økonomi, samfunnsfag og informatikk. Avdeling for helse- og sosialfag kan imidlertid vise til oppgang de to siste årene. Avdelingen for landbruks- og naturfag har hatt en oppgang siden 2003. Søkingen til Avdeling for skog- og utmarksfag er preget av nedgang fra år 2002.

For å perspektivere er søkertallene fra HiHm også her satt opp i forhold til de tre andre høyskolene i Norge.

Tabellen under gir et første inntrykk av størrelsesforholdene institusjonene mellom når det gjelder søkning året 2004. Grupperingene av avdelingene er ikke sammenfallende for alle gruppene. I kategoriseringen har de største fagområdene (Lærerutdanning, Sykepleie/helse og sosial og Økonomi, samfunnsfag og informatikk) vært styrende, da dette er de største fagområdene ved HiHm og at det er disse de videre sammenlikningene i hovedsak vil dreie seg om.

Tabell 1.11: Avdelingsvis studentsøkning til HiHM, HiNT, HiØ og HiT for 2004

Avdeling*	HiHm	HiNT	HiØ	HiT
• Avdeling for lærerutdanning	3759	4644	3007	4123
• Avd for sykepleier-, ingeniør- og lærerutd.				
• Avd. for lærerutd				
• Avd for estetiske fag, folkekultur og lærerutd				
• Avd. for helse og sosialfag	1427	1402	4085	2615
• Avd. for helsefag				
• Avd for helse og sosialfag				
• Avd for helse og sosialfag				
• Avd. for landbruks og naturfag	473	2331	908	961
• Avd. for samfunn, næring og natur				
• Avd for ingeniørfag				
• Avd for tekn fag				
• Avdeling for skog- og utmarksfag (HiHm)	393		675	
• Avd for inf.tekn (HiØ)				
• Avd. for økonomi, samfunnsfag og informatikk	2703	485	2246	5552
• Avd for trafikklærerutd.				
• Avd for samf. Og fremmedspråk				
• Avd for allmenne fag				
• Akademi for scenekunst (HiØ)			137	
Sum	8755	8862	11058	13251

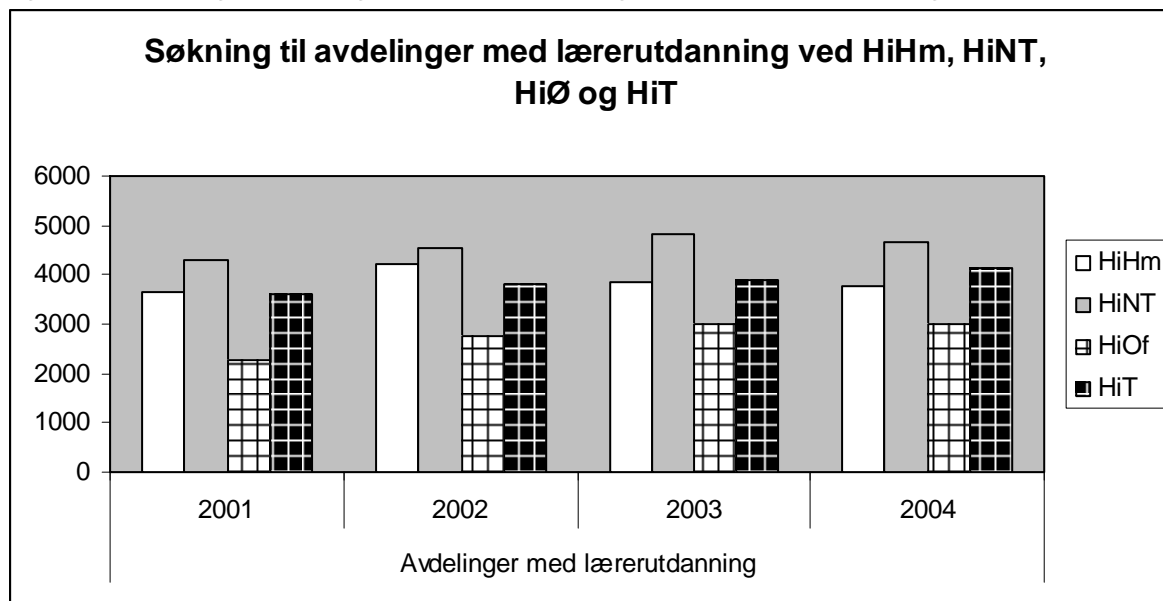
* Avdelingene er listet opp i henhold til rekkefølgen på høyskolene fra venstre til høyre.

Tabellen viser at Høgskolen i Nord-Trøndelag har høyest tilstrømning av de fire, samtidig må det legges til at denne avdelingen ved HiNT omfatter både sykepleier- og ingeniør utdanninger sammen med lærerutdanningene. Videre har Høgskolen i Østfold den høyeste tilstrømningen til Helse og sosialfagene, tilsvarende gjelder dette også for HiNT i den neste grupperingen. Denne gruppen er imidlertid en samlegruppe for flere fagområder som landbruk, ingeniørfag og teknologiske fag. Høgskolen i Telemark har høyest tilstrømning i gruppen for økonomi/samfunnsfag.

For å konsentrere tilnærmingen er det i det følgende gjort sammenstillinger mellom de tre største fagområdene ved høyskolene (lærerutdanning, helse og sosialfag og økonomi, samfunnsfag og informatikk (se vedlegg VI for tallmaterialet).

Når det gjelder avdelingene for lærerutdanning så skiller HiHm seg noe ut fra de tre andre i og med at søkningen går tilbake etter en topp i 2002. Diagrammet tyder også på at søkningen til HiHm fluktuierer noe mer enn hos de andre. Samlet sett ser det ut til at søkningen er mer stabil og preget av mindre oppganger og nedganger ved de tre andre.

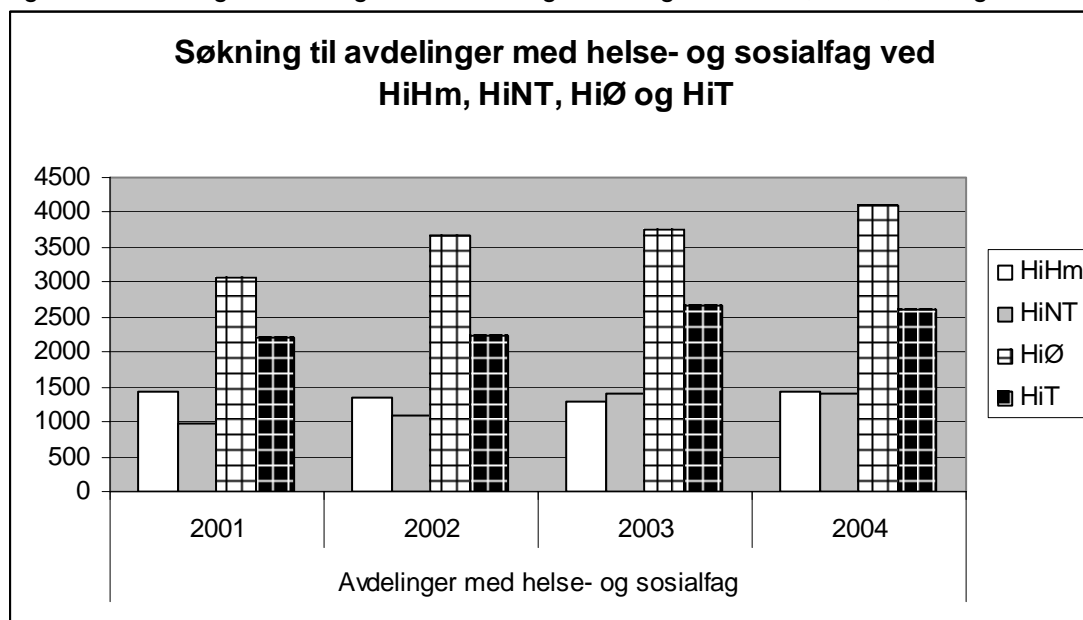
Figur 1.4: Søkning til avdelinger for lærerutdanning ved HiHm, HiNT, HiØ og HiT 2001-04

Kilde: Dbh

Når det gjelder søkningen til avdelinger for helse og sosialfag ved de fire høyskolene så viser diagrammet at HiHm har stabil søkning med en mindre nedgang i 2003 før oppgang igjen i 2004. Høgskolen i Østfold har hatt en jevn oppgang på samme måte som Høgskolen i Telemark. Høgskolen i Nord-Trøndelag kan vise til stabilitet og en mindre oppgang siste år.

Figur 1.5: Søkning til avdelinger for helse- og sosialfag ved HiHm, HiNT, HiØ og HiT 2001-04

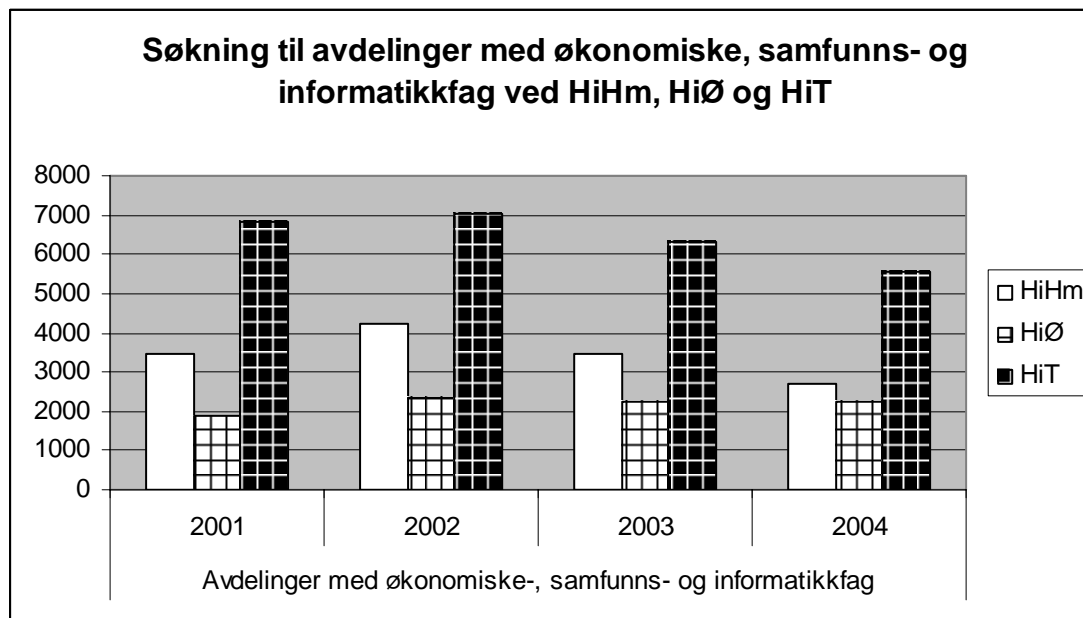

Kilde: Dbh

Søkningen til avdelinger med økonomiske, samfunns- og informatikkfag er kun beskrevet ved tre av høyskolene i og med at HiNT ikke har sammenlignbare tall innenfor denne gruppen. Søkingen til HiHm innenfor denne gruppen er preget av fluktusjon med en klar nedgang i

søkere fra 2002-2004. HiØ har hatt en relativt stabil tilstrømning mens HiT har hatt en nedgang i søkere fra 2002 til 2004.

Figur 1.6: Søking til avdelinger for økonomiske, samfunns- og informatikkfag ved HiHm, HiØ og HiT 2001-04

Kilde: Dbh

1.3.4 Søkernes fag og studieorientering

I følge Samordna opptak har journalist- (31,2 %), teologi- (29,5 %), musikk- (16,3%), jus (14,4 %) og audiografutdanning (14,3 %) hatt størst framgang blant førsteprioritetssøkerne for 2005. Videre vises det til at ernæring har hatt en kraftig økning i antall søkere (168,3 %) pga. flere studieplasser. Andre utdanningstyper med framgang er historisk-filosofiske fag (13,4 %), fiskerikandidat (12,5 %) og bioingeniør (11,5%). Førskolelærerutdanning har en framgang over gjennomsnittet (5,5 %) mens søkingen til ingeniørstudier er tilnærmet uforandret (0,3 %). Når det gjelder allmennlærerutdanning så viser So til en markant tilbakegang (-11,6 %) i 2005. SO anser at dette trolig henger sammen med at det i 2005 er innført krav til poengsum og karakter i norsk og matematikk ved opptak til utdanningen. Nye krav til realfaglig fordypning kan ha bidratt til årets tilbakegang i søking til farmasistudiet (-26,4 %), mens nedgangen i søking til realfag ser ut til å fortsette (-10,5 %). Andre utdanningstyper med tilbakegang er radiograf- (-25,0 %), ergoterapi- (-20,2 %) og landbruksutdanning (-15,2 %).

På grunnlag av SOs betraktningene om årets søking til fag og studier og søkertendensene vist her kan det tyde på at HiHm hevder seg godt til tross for en stor andel studieplasser knyttet til allmennlærerutdanningen som har en markant tilbakegang i søkere.

Tabellen under viser forholdstallet mellom antall førsteprioritetssøkere og antall studieplasser innenfor den enkelte utdanningstype i Norge totalt. Tabellen inneholder de utdanningstypene som er relevant for HiHm, og viser i hovedsak noe nedgang i tilstrømningen av førsteprioritetssøkere til utdanningstypene som er relevante for HiHm, bortsett fra til

landbruksutdanninger, realfagsutdanninger og sykepleie der nedgangen kan betraktes som stor.

Tabell 1.12: Antall førsteprioritetssøknader per studieplass i Norge 2001-2005*

Utdanningstype	Pri/plass 2001	Pri/plass 2002	Pri/plass 2003	Pri/plass 2004	Pri/plass 2005
Allmennlærer	1,45	1,5	1,34	1,53	1,4
Faglærer	1,06	1,08	1,17	1,34	1,2
Førskolelærer	1	1,06	1,07	1,49	1,3
Landbruk	1,48	2,09	1,77	1,72	1,0
Realfag	1,16	1,1	1,31	1,54	1,1
Samf. vit.	2,59	1,77	1,93	2,78	2,4
Sykepleie	2,11	2,11	2,3	3,22	2,4

*En prioritets søker er en søker som hadde denne utdanningstypen som førsteprioritet på sitt søknadsskjema. Kilde Samordna opptak søkerstatistikk

1.4 Studiepoengstatistikk ved Høgskolen i Hedmark

Innledningsvis vises det her til hvordan det nye resultatbaserte finansieringssystemet for høyere utdanning innebærer flere konsekvenser som skaper utfordringer for institusjonene i høyere utdanning i Norge. En side av dette ligger på studenttilstrømningen en annen ligger i institusjonenes evne til å sørge for at studentene har en jevn studieprogresjon og at de fullfører sine studier. Et mål for dette er som kjent studiepoengproduksjon. I regjeringens St.meld. nr 20 (2004-2005) *Vilje til Forskning* varsles det endringer i finansieringssystemet som vil kunne få relativt store konsekvenser for høyskolene. I følge forskningsmeldingen skal finansieringssystemets forskningskomponent endres til et enhetlig gjeldende system for alle institusjoner. Dette innebærer blant annet at høyskolene vil bli målt og belønnet langs de samme kriteriene som universitetene når det gjelder FoU. For høyskoler med lav FoU aktivitet blir det muligens enda mer viktig å kunne utnytte det potensialet som ligger i studentenes studiepoengproduksjon for å styrke egen økonomi og det handlingsrom som til enhver tid er tilstede. I det videre tas studiepoengsituasjonen ved HiHm nærmere i betraktning.

Det er her tidligere vist at HiHm ligger over gjennomsnittet for hele sektoren når det gjelder studiepoengproduksjon for 2004. Det er også påpekt at høyskolen befinner seg litt under gjennomsnittet for de statlige høyskolene med et gjennomsnitt på 42,1 mot høyskolesektoren på 45,2.

Tabell 1.13: Studiepoengstatistikk ved HiHm fordelt på avdeling

Avdeling	Ant 60 studiepoengsenheter*	Tot. antall studiepoeng	Antall registrerte hoderV04	Gj.snitt
Avdeling for lærerutdanning	1629,99	97799,4	2117	46
Avd. for helse og sosialfag	775,38	46522,8	1529	30
Avd. for landbruks og naturfag	135,52	8131,2	179	45
Avdeling for skog- og utmarksfag	117,37	7042,2	158	45
Avd. for økonomi, samfunnsfag og informatikk	895,97	53758,2	2345	23
Total	3554,23	213253,8	6328	34

*Totalt antall 60 studiepoengsenheter, alle studentkategorier, hele året 2004

Kilde: Dbh

Tabellen over viser den avdelingsvise studiepoengstatistikken på HiHm for alle studentkategorier over hele året 2004. Samlet sett blir gjennomsnittstallene noe annerledes enn de tidligere presenterte tallene i og med at de tidligere tallene kun viser nye studiepoeng mens det her er brukt totaltall. Totaltallene er sammenholdt med antall registrerte hoder per Våren 2004, i denne utredningen har det blitt tatt utgangspunkt i semesteret med flest antall registrerte hoder.

Tendensene i materialet viser at HiHm i hovedtrekk har god studiepoengproduksjon på avdeling for lærerutdanning, avdeling for landbruks- og naturfag og på avdeling for skog- og utmarksfag. De avdelingene som skiller seg ut med forholdsvis lav studiepoengstatistikk er avdeling for helse- og sosialfag og avdeling for økonomi, samfunnsfag og informatikk.

For å sette disse tendensene i et større perspektiv er tallene for HiHm også her sammenstilt med tilsvarende data for HiNT, HiØ og HiT innenfor de tre største fagområdene på HiHm. Sammenstillingen viser at HiHm er best i klassen for lærerutdanning, HiT følger tett på med et gjennomsnitt på 45 studiepoeng per student. Når det gjelder helse- og sosialfag er HiHm den høyskolen som har lavest studiepoengstatistikk, innenfor denne gruppen har de tre andre høyskolene gode statistikker å vise til. Videre viser materialet at HiNT ligger absolutt lavest med 18 studiepoeng per student innenfor gruppen økonomi og samfunnsfag. HiNT representerer det minste fagområdet med 100 studenter innenfor trafikklærerutdanning. Dersom vi ser bort fra HiNTs litt spesielle fagområde og sammenstiller med HiØ og HiT viser det seg at HiHm ligger godt under med 23 studiepoeng per student mens de to andre kan vise til henholdsvis 33,5 og 43 studiepoeng per student.

Tabell 1.14: Gjennomsnittlig studiepoengproduksjon ved avdelinger for lærerutdanning, helse- og sosialfag og økonomiske/samfunnsfag ved HiHm, HiNT, HiØ og HiT 2004.

Avdeling	HiHm		HiNT		HiØ		HiT	
	reg stud/ 60spe*	snitt sp**	reg stud/ 60 spe	snitt sp	reg stud/ 60 spe	snitt sp	reg stud/ 60 stp	snitt sp
for lærerutdanning for sykepleier-, ingeniør- og lærerutdanning for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning	2117/ 1629,99	46	2086/ 1471,84	42	1896/ 1047,85	33	2256/ 1691,06	45
for helse- og sosialfag for helsefag	1529/ 775,38	30	588/ 439,64	45	1301/ 1037,80	47,5	927/ 794,79	51,4
for økonomi, samfunnsfag og informatikk for trafikklærerutdanning for samfunnsfag og fremmedspråk for allmenne fag	2345/ 895,97	23	100/ 30,27	18	966/ 538,53	33,5	1767/ 1255,24	43

*Registrerte studenter V04 og totalt antall 60 studiepoengsenheter hele året

**Gjennomsnittlig antall studiepoeng

Kilde: Dbh

Oppsummert viser materialet som er presentert her at HiHm har en høyere gjennomsnittlig studiepoengstatistikk enn sektoren totalt, men at den er lavere enn gjennomsnittet innenfor sektoren for de statlige høyskolene. HiHm kan vise til studiepoengstatistikk som i hovedtrekk er på linje med HiNT, HiØ og HiT, høyskolen er ikke best men heller ikke dårligst samlet sett. Helse- og sosialfagene skiller seg ut sammen med samfunnsfag og informatikk med gjennomsnittlig studiepoeng per student som utgjør halvparten eller lavere av mulig oppnådd antall.

1.5 Kort om studiegjennomføring og studiefravall

Fullføringsgrad og studiefravall er viktige faktorer når det gjelder spørsmålsstillinger knyttet til studiepoengstatistikk. Det er store variasjoner i studiegjennomføring mellom ulike utdanningsgrupper. Eksempelvis har kvinnedominerte studier høye fullføringsandeler (sykepleier, sosionom og førskolelærer), disse gruppene har også lavt fravall Tilsvarende viser undersøkelser at allmennlærere og ingeniører har høyest studiefravall blant høyskoleutdanninger (Børing 2004). Undersøkelser viser forskjeller mellom menn og kvinner i andelen som fullfører og avbryter utdanninger ved de ulike studiene. De mannlige studentene avbryter i større grad enn de kvinnelige. Videre ser alder ut til å spille en rolle når det gjelder andel som fullfører eller avbryter studier. Den yngste aldersgruppen (18-23 år) fullfører sin utdanning og avbryter i mindre grad, sammenliknet med eldre studenter (24-30 år) (Børing 2004).

1.6 Søkning og studiepoeng ved Høgskolen i Hedmark

Samlet ser det ut til at tilstrømningen til Høgskolen i Hedmark følger det generelle bildet i sektoren, særlig med et oppsving i dette år. At materialet i denne utredningen i stor utstrekning kan bekrefte andre undersøkelsers funn om at de statlige høyskolene henter store deler av sitt studentgrunnlag i eget omland er ikke overraskende. Tallmaterialet viser at ca. 65 prosent av de som møtte til studiestart 2004 ved HiHm var fra Hedmark eller Oppland, dette bekrefter at HiHm har befestet sin situasjon som studiested lokalt. Slik sett føyer søkertendensene til HiHm seg inn i mønsteret for høyskolesektoren i Norge.

Når en tar i betraktning utviklingen av søkersituasjonen for HiHm er det noen trekk som utpeker seg spesielt. Særlig synes fluktuasjonene i søkermengden fra år til år å prege situasjonen. Materialet her har vist at differansen mellom den totale søkermassen for 2000 og 2003 er på omlag 1 600 studenter. Primærsøkerne er naturlig nok en mer stabil søkergruppe men også her er situasjonen noe preget av svingning, differansen mellom disse søkerne i 2004 og 2005 var på 400 personer. Sett i forhold til HiHms totale studentmasse på omlag 4 000 studenter er dette svingninger det kan være nyttig å være oppmerksom på. Dette behøver ikke nødvendigvis å bety så mye og tendensene over et lengre perspektiv viser en jevnt økende tilstrømning fra 1980 årene og frem til i dag. Samtidig er situasjonen i utdanningslandskapet i endring noe som gjør det vanskeligere å forutse utvikling basert på tidligere tendenser.

De avdelingsvise søkertallene for perioden 2001-2004 indikerer at 2004 var et år med noe nedgang ved nesten alle avdelinger ved HiHm, på den andre siden viser søkertallene for 2005 på institusjonsnivået igjen oppgang.

Når det gjelder studiepoengstatistikken for HiHm, viser tendensene i materialet i denne utredningen at høyskolen befinner seg litt under gjennomsnittet for egen sektor og at på avdelingsnivået er det to avdelinger som skiller seg ut med lav (halvparten eller mindre av totalt oppnåelige 60 studiepoeng) gjennomsnittlig studiepoengstatistikk. En del av den generelt lavere studiepoengstatistikken ved HiHm kan til dels forklares ut fra det store antallet studenter i desentrale studietilbud. En del av studentene i disse studietilbudene er sannsynligvis personer som kan antas å være eldre enn den tradisjonelle studentgruppen og/eller som har andre forpliktelser som barn, familie, jobb o.a. i tillegg til studiene. Børing (2004) har vist at blant annet alder kan ha noe fullførings- og frafallsgrad blant studenter, og at eldre studenter i større grad avbryter studier enn yngre.

I henhold til Børings resultater skulle en kunne tilsi at fullføringsgraden på avdeling for helse og sosialfag skulle være høy mens det tilsvarende ved avdeling for lærerutdanning skulle være lavere. Dette er ikke tilfelle ved HiHm – tendensene i materialet i denne utredningen viser at det faktisk er omvendt. I tillegg er det indikasjoner i materialet for de generelle tallene på institusjonsnivået når det gjelder forholdet mellom observert økning i studiepoengproduksjonen, nedgang i antall stryk og nedgang i prosentvis gjennomføringsgrad

av studieplaner. Observasjonene er interessante og viktige i et konkurranseperspektiv. Ut fra denne utredningen begrensede rammer kan det imidlertid se ut til at det finnes et uforløst potensial innenfor studiepoengproduksjonen sett i forhold til både studenttilstrømningen og et eventuelt frafall av studenter ved HiHm.

Del II Arbeidskraftstilbudet i Indre Østland

2 Arbeidskraftstilbud i Hedmark og Oppland

I dette avsnittet har vi foretatt en projeksjon av arbeidskraftstilbudet i Indre Østland frem til år 2020, for atten forskjellige utdanningsgrupper. Projeksjonen baserer seg på observerte overgangsrater mellom ulike utdanningstilstander i perioden 2001 – 2002, samt flytterater mellom Indre Østland og øvrige regioner i samme periode.³

Vi har imidlertid vært gjennom en fase med store endringer i utdanningssystemet og befolkningens utdanningsmønster. Befolkningens utdanningsmønster har økt dramatisk. Samtidig har vi fått en gradsreform i høyere utdanning, slik at det nå er mulig å ta en høyere grad ved alle statlige høyskoler. Det å ta utdanning medfører ofte flytting mellom regioner, først mens man tar studiet, og senere når man har fullført studiet og skal ut på arbeidsmarkedet, mange velger da etter hvert å flytte tilbake til hjemstedsregionen.

Over tid vil endringene i utdanningssystemet derfor kunne medføre betydelige endringer i flyttemønsteret i forhold til det som er lagt inn i beregningene, noe som da vil kunne skape avvik i forhold til beregningene som presenteres. Det å foreta en regional oppdeling av arbeidskraftstilbudet medfører altså et betydelig usikkerhetsmoment, i tillegg til usikkerheten knyttet til individenes utdanningsatferd.

2.1 Modellen og data

Fremskrivingene er foretatt med en stokastisk mikrosimuleringsmodell. Det innebærer at beregningene av arbeidskraftstilbudet for de forskjellige utdanningsgruppene er estimert på basis av simuleringer av utdanning, yrkesdeltagelse og regional tilknytning for et utvalg individer i befolkningen. Utvalget vi har sett på utgjorde 25 prosent av befolkningen i 2002. Fremskrivingsmodellen er for øvrig nærmere beskrevet i Næss (2000).

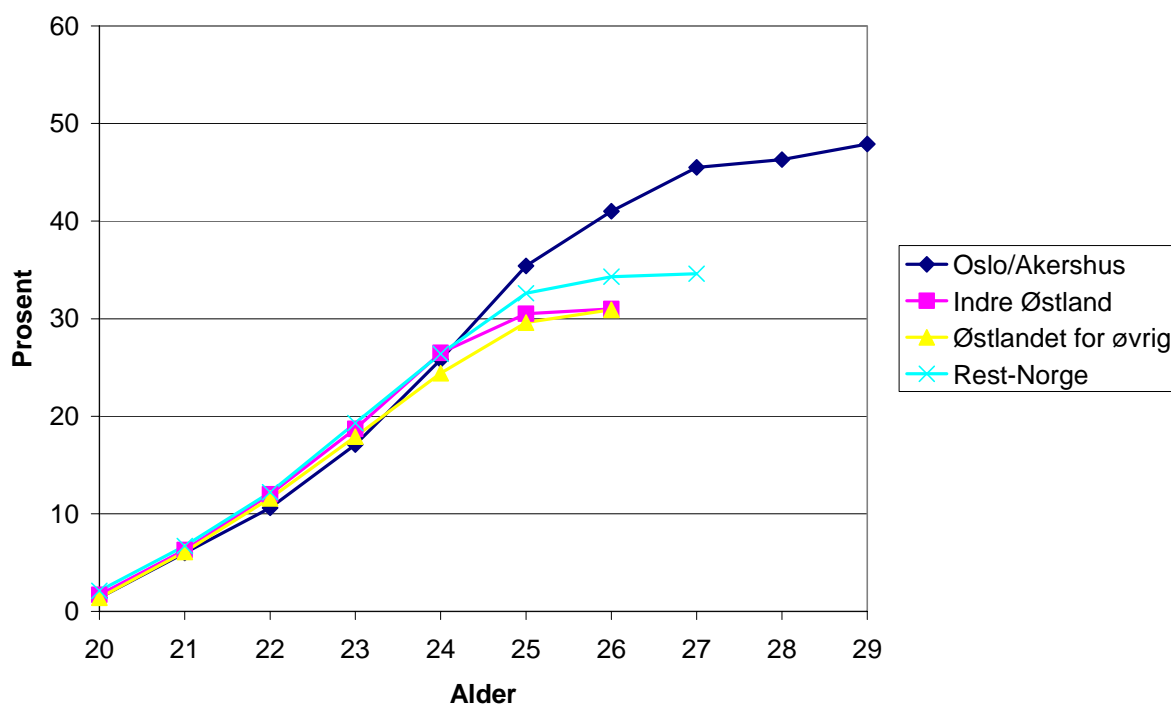
Datagrunnlaget, som omfatter alle personer bosatt i Norge, er innhentet fra SSB og er konstruert ved å koble flere ulike personregistre med opplysninger om demografiske kjennetegn, høyeste fullførte utdanning, studier, yrkesdeltakelse og bostedskommune. Opplysninger for 2001 er koblet mot tilsvarende opplysninger i 2002, på den måten kan vi bruke dataene til å estimere sannsynligheter for individenes bevegelser i utdanningssystemet og i arbeidsmarkedet, samt flytting mellom regioner, i løpet av ett år. Opplysningene om utdanning og demografiske kjennetegn og estimering av utdannings sannsynligheter er gjort nærmere rede for i Næss (2000).

³ Datamaterialet vi bruker viser at sammenhengen mellom alder, utdanningsnivå og yrkesdeltagelse er omtrent den samme på Indre Østland som i resten av landet, i beregningene er derfor sannsynlighetene for individenes yrkesdeltagelse antatt å være de samme i hele landet.

2.2 Utdanningsmønsteret i Indre Østland

Som en indikator på den nåværende utdanningstilbøyeligheten i de ulike regionene, har vi i figur 2.1 sett på andelen av aldersgruppen som hadde tatt høyere utdanning i de yngre aldersklassene i de forskjellige regionene. For regionene Indre Østland og "Østlandet for øvrig" ser vi at denne andelen begynner å flate ut på vel 30 prosent ved 25 års alder. For rest-norge flater andelen ut på om lag 35 prosent. For Oslo/Akershus ser vi derimot at andelen fortsetter å øke til nærmere 50 prosent ved 29 års alder. Disse tallene kan altså tyde på at andelen som tar høyere utdanning på Indre Østland er relativt lav i forhold til resten av landet, og særlig da i forhold til Oslo/Akershus. Men siden mange fortsatt vil være under utdanning i disse aldersklassene, og mange sannsynligvis bare midlertidig oppholder seg i Oslo/Akershus og andre store byer mens de studerer, vil disse forskjellene antagelig minske noe etter noen år.

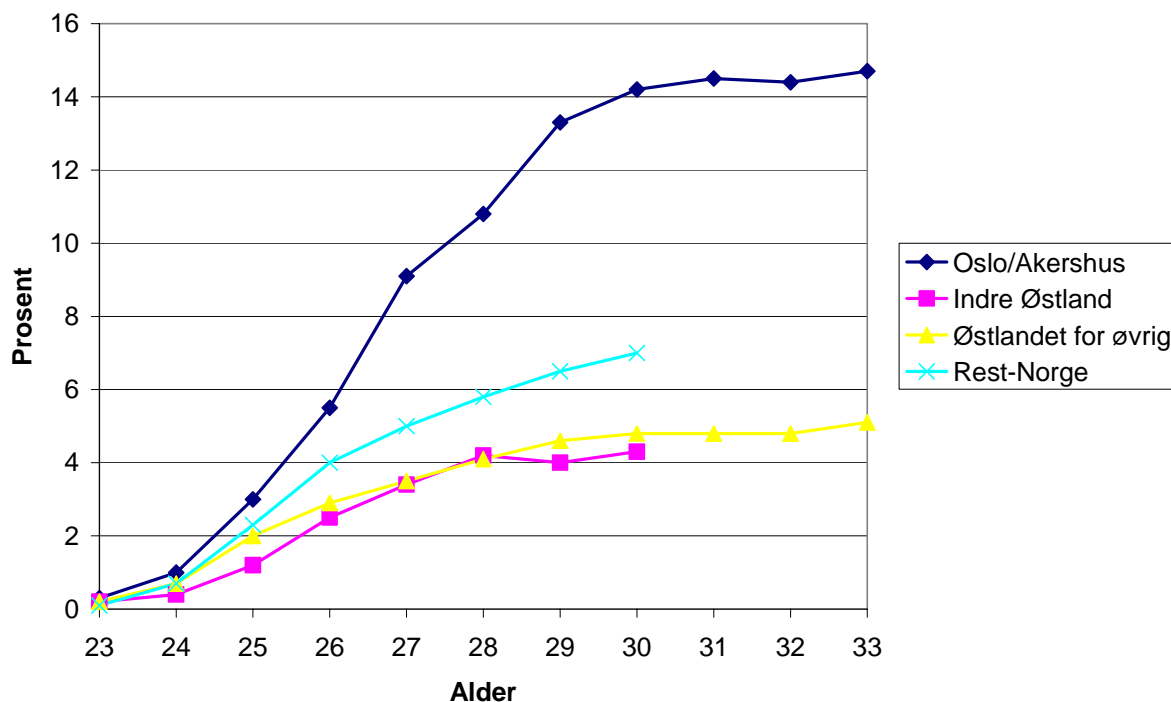
Figur 2.1: Prosentandel av aldersgruppe som hadde fullført høyere utdanning av varighet minst ett år, i 2002.

Figur 2.2 viser andelen av aldersgruppe som hadde fullført høyere utdanning på høyere grads nivå. Her blir forskjellene mellom regionene enda mer markerte. Av de som var 30 år, var det mer enn tre ganger så mange som hadde tatt høyere utdanning på høyere grads nivå av de som bodde i Oslo/Akershus, enn av de som bodde i Indre Østland. Andelen i Indre Østland var også betydelig lavere enn i "Rest-Norge", men omtrent på samme nivå som i Østlandet for øvrig. Men kanskje enda mer enn for høyere utdanning totalt sett er det mulig av det over tid

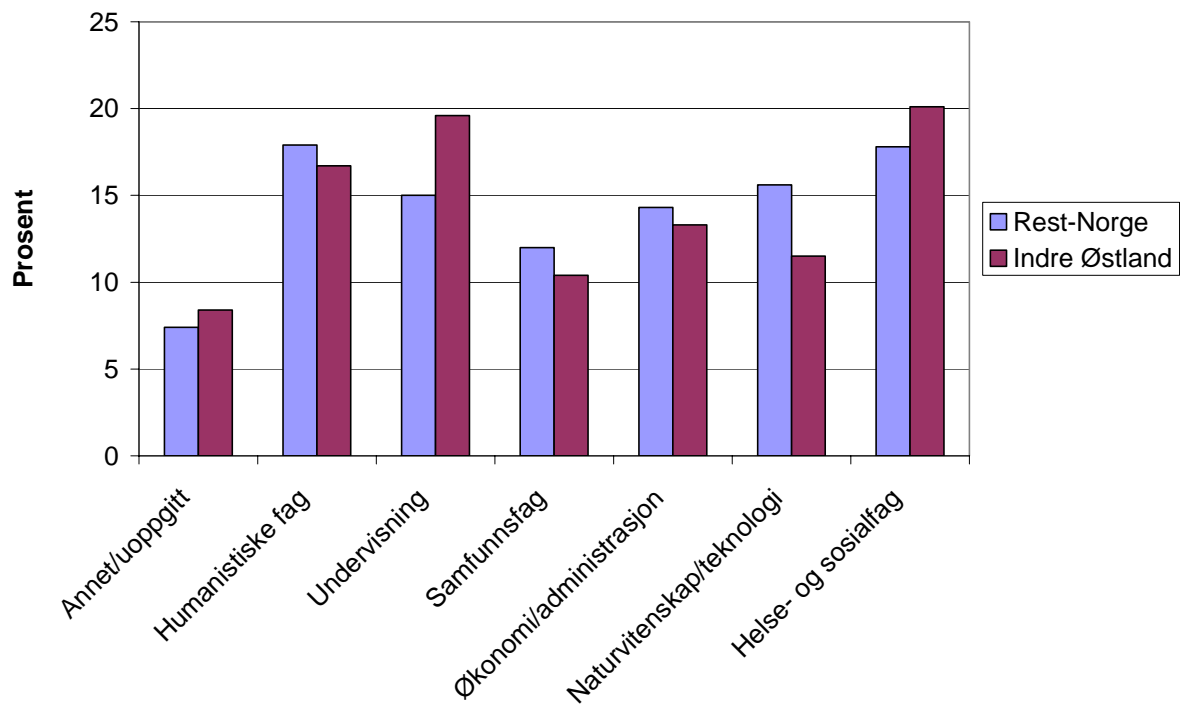
vil bli en viss utmaning ved at de som har tatt høyere grad ved universitetene flytter tilbake til hjemstedsregionene. At det nå også er mulig å ta mastergraden ved de statlige høyskolene vil selvfølgelig også kunne få store konsekvenser for disse tallene.

Figur 2.2: Prosentandel av aldersgruppe som hadde fullført høyere utdanning på høyere grads nivå, i 2002.

I figur 2.3 har vi sammenlignet fordelingen på fagfelt av 26-åringer som hadde fullført høyere utdanning i de ulike regionene. Når vi har valgt å se på 26-åringer, er det altså for å kunne gi en indikasjon på hva slags utdanning de som utdanner seg i dag, tar. Også her finner vi visse forskjeller mellom Indre Østland og de øvrige regionene. Andelen som hadde tatt utdanning innen undervisning og helse- og sosialfag er noe høyere i Indre Østland enn i resten av landet, mens andelen er mindre for de øvrige fagfeltene (med unntak for gruppen annet/uoppgitt).

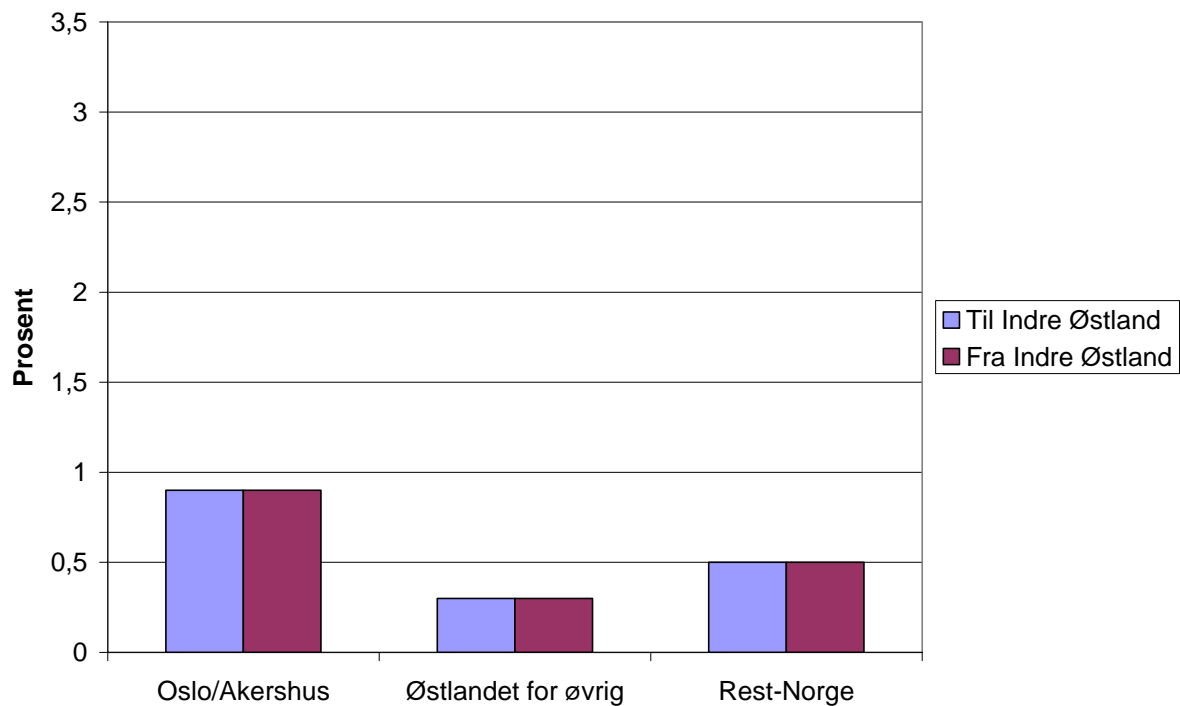
Figur 2.3: Prosentandel av høyt utdannede fordelt på fagfelt.

2.3 Flyttemønstre

I figur 2.4 har vi sett på de totale flyttertallene mellom Indre Østland og de øvrige regionene, regnet i prosent av befolkningen i Indre Østland. Figuren viser at flyttingen til og fra Indre Østland er omtrent like stor, for alle de øvrige regionene. I dette datamaterialet er det altså ingen tendens til at Indre Østland er et fraflyttingsområde, generelt sett.

Figur 2.4: Totale flytterater til og fra Indre Østland, i prosent av befolkningen på Indre Østland i 2001.

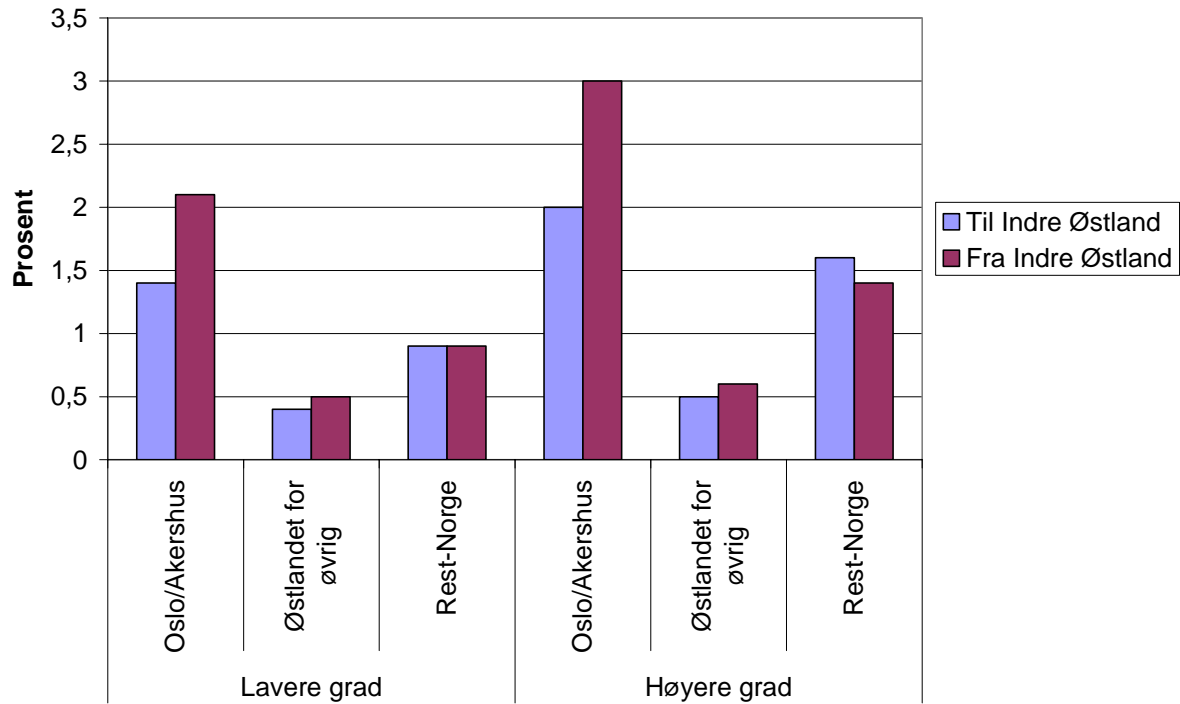

Ser vi derimot bare på den høyt utdannede del av befolkningen, finner vi en betydelig tendens til netto-utflytting fra Indre Østland, se figur 2.5. Fraflyttingen til Oslo/Akershus og det øvrige Østland er betydelig høyere enn innflyttingen fra disse områdene. Det gjelder både personer med lavere grads utdanning og personer med høyere grads utdanning.

Når det gjelder resten av landet, er tilflyttingen og fraflyttingen omtrent like stor for personer med utdanning på lavere grads nivå, mens det er en liten netto-innflytting av personer med høyere utdanning på høyere grads nivå. For øvrig ser vi fra figur 3 og 4 at både fraflyttings- og tilflyttingsratene er høyere jo høyere utdanningsnivået er.

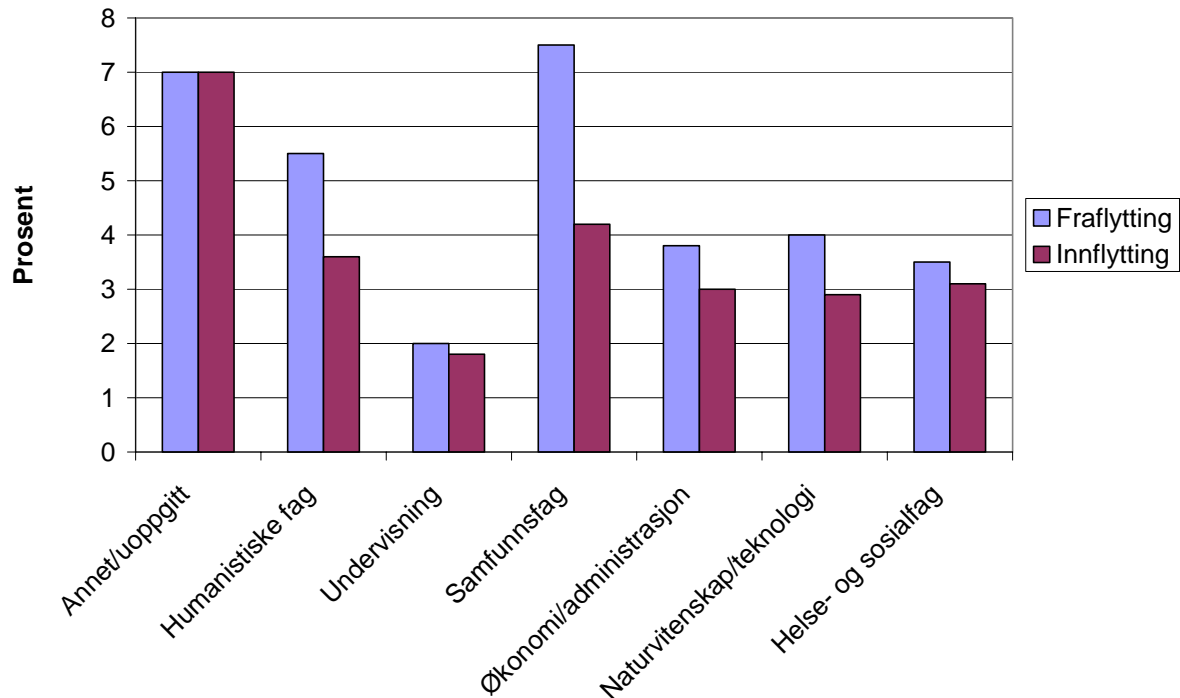
Dette betyr at selv om det er en viss tilbakeflytting av personer som har flyttet i forbindelse med studiene, så er det altså netto-utflytting av høyt utdannet arbeidskraft.

Figur 2.5: Flytterater for høyt utdannede 2001 - 2002, regnet i prosent av antall personer med høyere utdanning i alderen 20-65 år i Indre Østland i 2001.

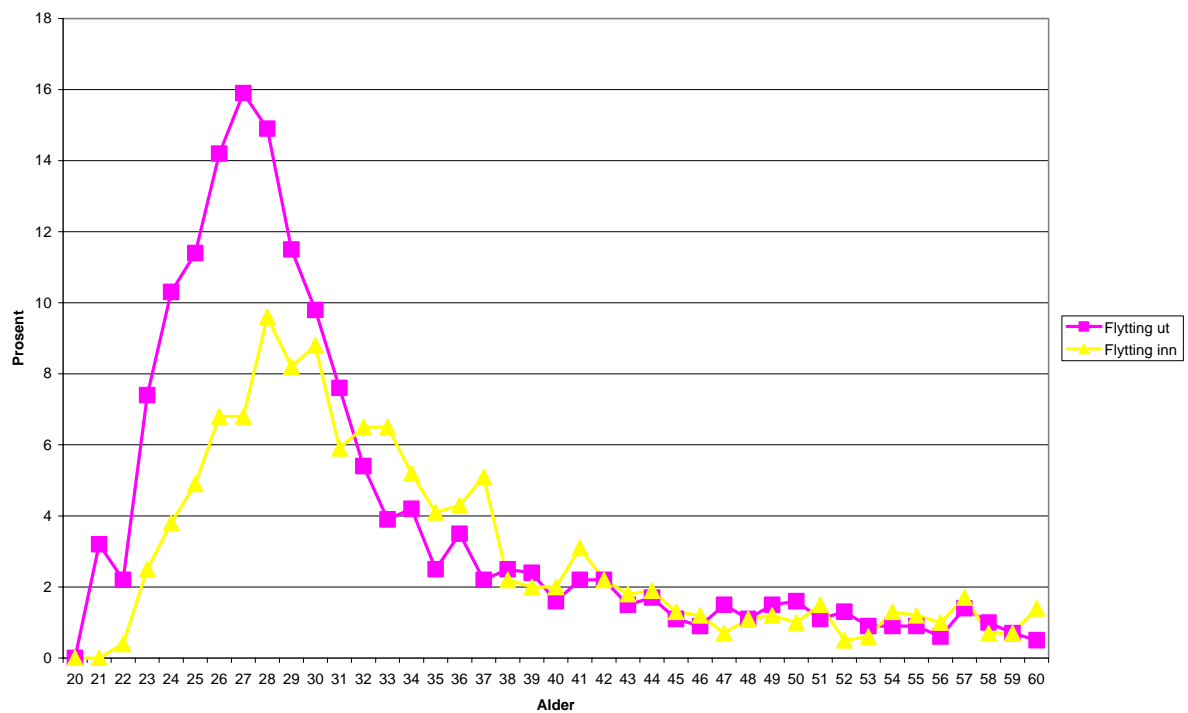
Figur 2.6, som viser flytteratene for høyt utdannet arbeidskraft til og fra Indre Østland fordelt på fagfelt, viser at fraflyttings-raten er større enn innflyttingsraten for alle fagfelt (med unntak for gruppen "Annet/uoppgitt"). Særlig stor netto-fraflyttingsrate finner vi for samfunnsfag og humanistiske fag, mens andelen er minst for undervisning.

Figur 2.6: Antall fraflyttede/innflyttede personer med høyere utdanning i Indre Østland i perioden 2001 – 2002, i prosent av personer med høyere utdanning i regionen, etter fagfelt.

Figur 2.7 viser innflyttings- og fraflyttingsrater for høyt utdannet arbeidskraft, etter alder. Figuren viser en stor netto-utflytting frem til vel 30 år, da utvilsomt i forbindelse med at man tar utdanning. Fra man er omtrent 30 til 40 år er det en viss tendens til større innflytting, utvilsomt er det da mange som vender tilbake. Siden alderskullene er omtrent like store, viser figuren av utflyttingen i forbindelse med studier eller relativt raskt etter fullført utdanning er betydelig større enn tilbakeflyttingen i den litt senere livsfasen. Etter 40-års alder er både tilflyttings- og fraflyttingsratene relativt lave, og omtrent like store.

Figur 2.7: Antall innflyttede/fracflyttede personer med høyere utdanning i regionen Indre Østland i perioden 2001-2002, i prosent av høyere utdannede i regionen, etter alder.

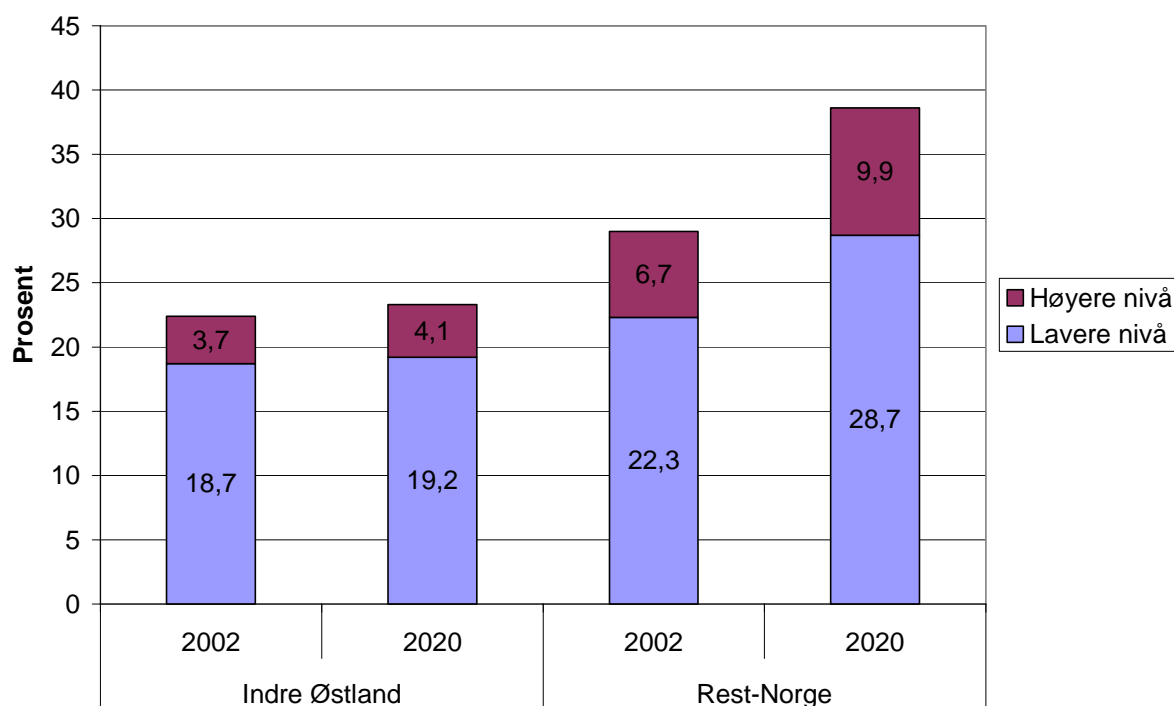

2.4 Konsekvensanalysen

Figur 2.8 viser resultatene av beregningene med hensyn til utdanningsnivået i arbeidsstyrken på Indre Østland. I følge beregningene vil utdanningsnivået i arbeidsstyrken på Indre Østland bare øke med ett prosentpoeng frem til år 2020, mot 10 prosentpoeng i resten av landet.

Verken andelen med utdanning på lavere eller høyere grads nivå vil ha noen vesentlig økning, i følge beregningene.

Figur 2.8: Prosentandel av arbeidsstyrke med høyere utdanning, etter region.

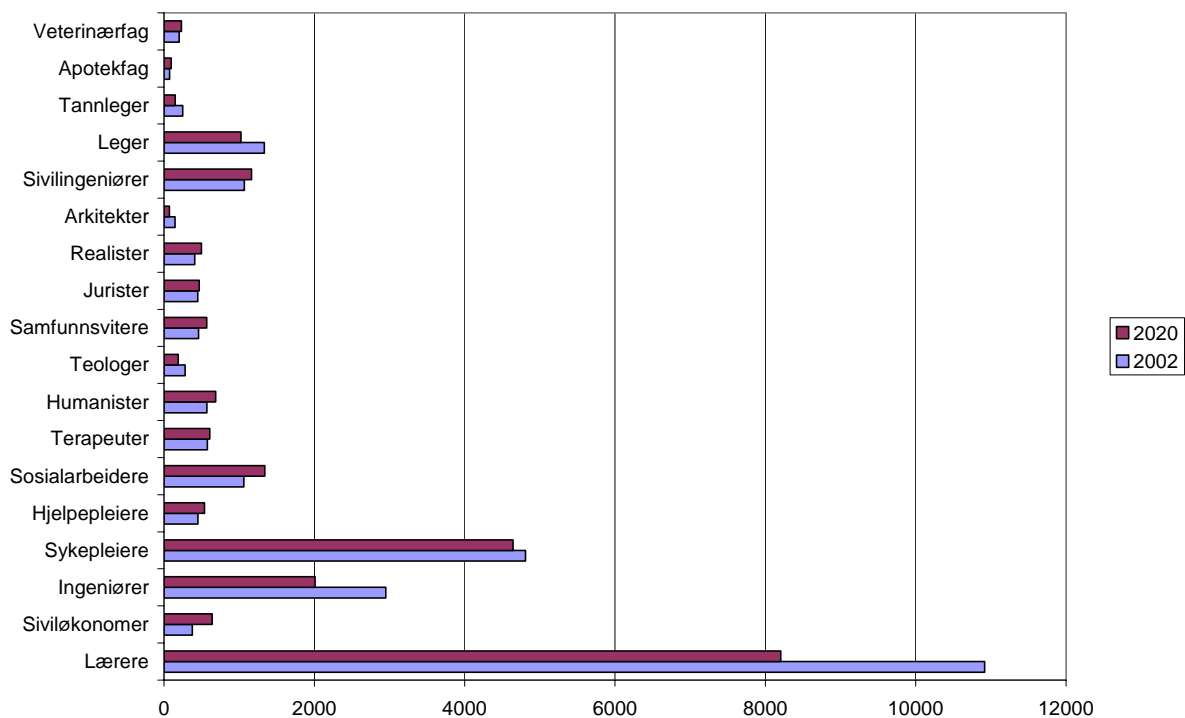

Figur 2.9 viser beregnet vekst i arbeidskraftstilbudet for de atten forskjellige profesjonsgruppene. Figuren viser en betydelig nedgang i arbeidskraftstilbudet for flere sentrale profesjonsgrupper; lærere, sykepleiere, ingeniører, teologer, arkitekter, leger og tannleger.

Som tidligere nevnt er det imidlertid selvfølgelig relativt stor usikkerhet knyttet til disse beregningene. Et usikkerhetsmoment som ikke er nevnt tidligere, er at det er mulig at flytteratene for disse profesjonsgruppene avviker fra de generelle flytteratene for høyt utdannede i regionen, som er benyttet i beregningene, slik at fraflyttingen ikke blir så stor som beregnet for disse profesjonsgruppene. Tallene tyder allikevel på at man bør følge med på utviklingen på arbeidsmarkedet for disse gruppene.

Grupper som det i følge beregningene vil bli økt tilgang på, er veterinærer, farmasøyter, sivilingeniører, realister, jurister, samfunnsvitere, humanister, terapeuter, sosialarbeidere, hjelpepleiere og siviløkonomer. Veksten i arbeidskraftstilbudet vil allikevel være langt mindre enn for resten av landet, i følge beregningene.

Figur 2.9: Beregnet vekst i arbeidskraftstilbudet for atten profesjonsgrupper

2.5 Oppsummering

Tendensene i undersøkelsen av arbeidskraftstilbudet på Indre Østland frem til år 2020 for atten forskjellige utdanningsgrupper kan oppsummeres i noen momenter som vil bli diskutert videre i utredningen.

- Generelt er utdanningstilbøyeligheten i landsdelen lav.
- Andelen av befolkningen som har tatt utdanning innenfor undervisning og helse- og omsorgsfag er noe høyere i Indre Østland enn i resten av landet. Tilsvarende er andelen av befolkningen som har tatt utdanning innenfor andre fagområder lavere enn i resten av landet.
- Flyttemønsteret til og fra landsdelen er om lag like stort – Indre Østland kan således ikke karakteriseres som et fraflyttingsområde. Imidlertid viser det seg at de med høyere utdanning har en betydelig tendens til netto-utflytting, særlig gjelder dette innenfor de humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagområdene. De med høyere utdanning innenfor undervisning har minst netto-utflytting fra landsdelen.
- Tendensene i undersøkelsen viser en betydelig nedgang i arbeidskraftstilbudet innenfor flere sentrale profesjoner (lærere, sykepleiere, ingeniører, teologer, arkitekter, leger og tannleger).

Del III Erfaringer med nettverksinstitusjoner og Profesjonsutdanninger i utvikling

3 Erfaringer med nettverksinstitusjoner

Lokalisering har vært et viktig tema i norsk politikk for høyere utdanning. Dermed blir også flytting av utdanninger for å samle høgskolene på ett sted, et politisk tema. Argumentene for fysisk samlokalisering har vært bredere og bedre studietilbud, bredere og bedre miljø for fagpersonalet, og bedre og mer effektiv utnytting av bygninger, bibliotek og velferdstilbud (Skodvin 1999). Det har imidlertid vært stor motstand mot slike planer og per i dag er 11 høgskoler samlokaliserte, mens ytterligere fire er lokalisert til en kommune, men med flere studiesteder i samme kommune. Som det framgår av oversikten under er ti høgskoler geografisk spredt, herunder sju nettverkshøgskoler med geografisk atskilte enheter. I tillegg kommer høgskoler med studiesteder i to kommuner. Med unntak av Høgskolen i Akershus som har tatt steget fra å være en nettverkshøgskole til en samlokalisert høgskole, har det vært relativt liten utvikling i dette bildet siden høgskolereformen midt på 1990-tallet. Enkelte høgskoler har imidlertid hatt planer om samlokalisering i lang tid, men dette er langvarige prosesser. Når det gjelder høgskoler som er geografisk spredte, er distansene mellom de ulike studiestedene ulike fra høgskole til høgskole. Særlig store er avstandene for Høgskolen i Telemark med Rauland i den nordvestlige delen av fylket til Porsgrunn i det sørøstlige. Det er også store forskjeller mellom de ulike nettverkshøgskolene med hensyn til geografisk spredning; mens enkelte høgskoler innen denne kategorien har majoriteten av sin virksomhet konsentrert til ett studiested (eksempelvis Høgskolen i Bodø) har andre høgskoler en jevnere geografisk spredning i sine aktiviteter (Larsen og Prøitz 2005).

En undersøkelse av betydningen av geografi med hensyn til administrasjon og faglig samarbeid, viste at forskjellene mellom høgskoler med tilnærmet eller samlokaliserte høgskoler var relativt små (Skodvin 1999). Blant annet var det ingen ting som tydet på at geografisk avstand var avgjørende for administrasjonens størrelse. Imidlertid hadde geografi betydning for administrasjonens oppbygging. Høgskoler med atskilte studiesteder hadde mindre sentraladministrasjon og større administrasjon på avdelingsnivå enn samlokaliserte høgskoler. Når det gjaldt faglig integrasjon og samarbeid var det også små forskjeller mellom samlokalisert og spredte høgskoler. Både når det gjelder administrasjon og faglig samarbeid må det påpekes at denne undersøkelsen var foretatt få år etter høgskolereformen, og slik sett preget av situasjonen før høgskolereformen. Det er derfor mulig at betydningen av geografi er annerledes nå ti år etter reformen ble iverksatt.

Tabell 3.1: Statlige høyskoler kategorisert ut fra geografisk lokalisering

Samlokaliserte	Geografisk spredte
Faktisk eller tilnærmet samlokaliserte	Nettverkshøyskoler
Samisk høyskole	Høyskolen i Nord-Trøndelag (Steinkjer, Namsos, Levanger og Stjørdal)
Høyskolen i Akershus	Høyskolen i Bodø (Bodø, Mo i Rana og Lofoten/Vesterålen)
Høyskolen i Harstad	Høyskolen i Sogn og Fjordane (Sogndal, Førde, Sandane og Stryn)
Høyskolen i Narvik	Høyskolen i Agder (Kristiansand, Arendal og Grimstad)
Høyskolen i Nesna	Høyskolen i Telemark (Porsgrunn, Bø, Notodden og Rauland)
Høyskolen i Ålesund	Høyskolen i Hedmark (Hamar, Elverum, Rena og Evenstad)
Høyskolen i Volda	Høyskolen i Østfold (Halden, Fredrikstad og Sarpsborg)
	Høyskolen i Buskerud (Kongsberg, Ringerike og Drammen)
Høyskolen i Stavanger	
Høyskolen i Lillehammer	Høyskoler med studiesteder i to kommuner
Høyskolen i Gjøvik	
Høyskolen i Molde	Høyskolen i Finnmark (Alta og Hammerfest)
Høyskoler med flere studiesteder i samme kommune	Høyskolen i Vestfold (Horten og Tønsberg)
Høyskolen i Tromsø	Høyskolen Stord/Haugesund
Høyskolen i Sør-Trøndelag	
Høyskolen i Bergen	
Høyskolen i Oslo	

(Larsen og Prøitz 2005)

En nettverksinstitusjon defineres av å ha sin virksomhet over større geografiske avstander enn den vanlige organisasjonsformen (Prøitz 2001). Det er mulig å skille mellom fire typer av institusjonsorganiseringer basert på geografisk lokalisering:

1. Institusjoner som er reelt eller tilnærmet samlokaliserte: fysisk samlokalisering av institusjoner som er fusjonert, dvs totale eller tilnærmet fysiske sammenslåinger (gangavstand mellom avdelingene/studiestedene)
2. Institusjoner med avdelinger i ulike lokaliteter i samme kommune (ikke gangavstand)
3. Institusjoner med avdeling i to kommuner: avdelinger som er geografisk spredt på ulike steder
4. Nettverksinstitusjoner: institusjoner med avdelinger i mer enn to kommuner. (Skodvin 1999)

Høgskolen i Hedmark er en blant 8 høyskoler i kategorien geografisk spredte nettverksinstitusjoner i oversikten over. Med sine fire faste studiesteder vil institusjonen være preget av nettverksorganisering på flere måter. Campus-forprosjektene fra Elverum og Hamar prosjektene reflekterer dette eksempelvis ved problematiseringer om samling eller ikke av lærerutdanningene på ett sted. I det videre vil noen erfaringer med nettverksinstitusjoner blir beskrevet.

3.1.1 Perspektiver på nettverkssamarbeid

Skodvin (1997) har tidligere vist at vellykkede fusjoner mellom institusjoner for høyere utdanning ikke er sammenslåing mellom like institusjoner, men at jo større forskjellen er mellom de involverte institusjonene desto større sannsynlighet for å lykkes.

Forskning indikerer at komplementaritet er avgjørende for vellykket samarbeid mellom institusjoner for høyere utdanning (Beerkens 2004). Det er hevdet at komplementaritet omfatter både unikheter og symmetri hos de involverte organisasjoner. Videre er det også vist til at komplementariteten bestemmer blandingen av de unike og verdifulle ressursene som er tilgjengelig for å oppnå mål og for å kunne fremme nettverkets levedyktighet. I tillegg impliserer komplementaritet strategisk symmetri, som når balansert skaper en situasjon av gjensidig avhengighet mellom nettverkets medlemmer. Kompatibilitet refererer til overensstemmelse mellom bakgrunnen (historikk, kultur osv.) til nettverkspartene. Det finnes både teoretisk og empiriske støtte for at organisatoriske kompatibilitet innenfor enkelte områder har en positiv effekt på nettverkens yteevne (Beerkens 2004).

Tilsvarende betraktninger er studert av Beerkens (2004) i et casestudie av ulike internasjonale nettverk. I det følgende vil noen hovedmomenter og konklusjoner fra studiet bli presentert. Til tross for at HiHm ikke er i et internasjonalt nettverk kan resultatene fra studien bidra til å gi et refleksjonsgrunnlag om situasjonen ved høyskolen som en nettverksinstitusjon.

Studiet har et utgangspunkt i at såkalt kompatibilitet og komplementaritet er helt sentrale størrelser for internasjonale nettverksinstitusjoner for høyere utdanning. Beerkens har i sin analyse testet to grunnleggende påstander om forholdet mellom nettverksmedlemmers komplementaritet og nettverkets yteevne, og tilsvarende forholdet mellom nettverkmedlemmers kompatibilitet og nettverkets yteevne:

- *The higher the level of complementarity between partners in a consortium, the higher the level of performance of the consortium.*
- *The higher the level of compatibility between partners in a consortium, the higher the level of performance of the consortium.*

Med komplementaritet forstås såkalt “resource complementarity” – definert som den grad hvert enkelt medlem i et nettverk bidrar med/tilfører unike ressurser av verdi for samarbeidet. Kompatibilitet i denne sammenhengen impliserer en viss grad av forenlighet langs en rekke karakteristika ved nettverksmedlemmens bakgrunn/kontekst som nasjonal kontekst, samfunnskultur, institusjonskultur, organisasjonskultur osv. Et sentralt utgangspunkt for disse

betraktningene er at institusjoner for høyere utdanning befinner seg i en situasjon der kamp om ressurser i stor grad virker styrende for den institusjonelle atferd. Innenfor denne situasjonen forklares ulike former for sammenslåinger med at institusjonssamarbeid tiltrekker fordi det gjør det mulig å oppnå målsettinger enkeltinstitusjonen ikke kan gjøre på egen hånd (Lang 2002, Beerkens 2004). På den ene siden forklares altså dragingen mot institusjonelt samarbeid ut fra økonomiske og rasjonelle betraktninger. På den andre siden hevder Beerkens også at de fleste institusjoner for høyere utdanning befinner seg innenfor en spesifikk regulerende, sosial og kulturell kontekst. Han viser til at på det nasjonale nivået er det offentlig regulerende presset sterkt og at sammen med sektoriell påvirkning preger dette konteksten. På institusjonelt nivå utgjør organisasjonskultur, -klima og -politikk konteksten. På det individuelle nivået inkluderer konteksten normer, verdier, samt profesjonsrelaterte og akademiske standarder og rutiner. Innenfor en situasjon av samarbeid kan disse institusjonelle kontekstene danne spenninger mellom komplementariteten og kompatibiliteten. Beerkens viser til at ideelt sett bør partene være komplementære når det gjelder ressursgrunlaget og for å kunne implementere samarbeidsaktiviteter bør de ha et institusjonelt utgangspunkt som er kompatibelt for å lykkes med samarbeidet.

Beerkens casestudie av internasjonale nettverk viser at det ikke er noen enkel vei til suksess med nettverksinstitusjoner. Han konkluderer med at det er mange faktorer og ikke bare tilgjengelighet til komplementære ressurser eller tilstedeværelse av compatible kontekster som har innflytelse på nettverkens utvikling. Særlig setter han fokus på såkalte "coping mechanisms" for å forklare samarbeid mellom institusjoner for høyere utdanning. Beerkens viser til at mekanismene tilsvarer elementer i casestudiet som verken kunne klassifiseres som komplementære eller compatible, dette var instrumenter som så ut til å være rettet mot de mer relasjonelle dimensjonene ved samarbeidene. Analysen viste at dette var faktorer som så ut til å fremme utnyttelsen av komplementariteten og kompatibiliteten, og at personlige og organisatoriske relasjoner spilte en helt sentral rolle. Mekanismene for å overkomme vanskeligheter kan oppsummeres tre hovedgrupper av metoder; tilstrekkelig kommunikasjon, en klar organisatorisk struktur og stimulering til forpliktelse blant nettverksmedlemmene⁴.

Beerkens (2004) konkluderer med følgende vurderinger av sine påstander om forholdet mellom komplementaritet/kompatibilitet og nettverkens yteevne.

- Komplementaritet er en viktig forutsetning, men vil kun bidra til suksess om de rette mekanismene for å overkomme vanskeligheter (coping mechanisms) blir brukt for å identifisere, kommunisere og utnytte komplementariteten. Analysen har vist at dette er enklere om målsettingene for nettverket er sammenfallende med både den regionale og

⁴ Eksempler på konkrete tiltak under denne faktoren kan være: Kommunikasjon – faste nyhetsbrev og oppdateringer om ulike aktiviteter via e-mail og møter. Klar organisatorisk struktur – oppgaver og ansvar hos de ulike underenhetene er klar og kjent av personene som er involvert i nettverket. Sosialisering – Ved å avholde faste møter, hvor det er god kommunikasjon, og en relativ stabilitet blant de som deltar kan sosialisering prosesser skje. Det kan imidlertid se ut til at gruppestørrelser ha noe å si og at mindre grupper fungerer best. (Beerkens 2004)

globale konteksten og de interne verdiene i academia. Noe som ofte er tilfelle i de mer tradisjonelle nettverkssamarbeidene, omfattet av utveksling av studenter, utveksling av ansatte, samarbeid om forskning og utveksling av informasjon. I tilfeller der det er nødvendig med en høy grad av integrasjon for å oppnå målsettinger for nettverk er det nødvendig med mer komplekse mekanismer for å overkomme vanskelighetene;

- Berkekeens viser i analysen at kompatibilitet mellom institusjonelle kontekster ikke har hatt sterk innvirkning på yteevnen i alle casene som er studert. Til tross for dette mener han at det er grunn til å argumentere for at kompatibilitet bidrar positivt til yteevne (om ikke så lineært som først hevdet). Sammenhengen er mest tydelig når det er faktorer som ikke er forenlige innenfor et nettverk, et funn som faktisk støtter argumentet om at det er nødvendig med et visst nivå av forenlighet mellom parter i et nettverk. I tilfeller der nært samarbeid og en høy grad av integrering kreves dannes det utfordringer som overgår det komplementariteten alene kan dekke;
- I tilfeller der nettverket er komplekst og integrasjonsnivået høyt – eksempelvis ved felles satsinger, felles forskerskoler, felles utdanningsprogrammer, felles administrative enheter og felles akkrediteringsordninger er det helt avgjørende at komplementariteten og kompatibiliteten styrkes ytterligere ved å ta i bruk såkalte "coping mechanisms" - mekanismer for å overkomme vanskeligheter. Analysen viser at mekanismene vil være mest effektive om kvaliteten på nettverksforholdene er tilfredsstillende. Dette er igjen avhengig av tilstrekkelig kommunikasjon, en klar og stabil organisasjon og forpliktelse. Dette er faktorer som vil bedre forholdene på personalnivået, forholdene på avdelingsnivå og mellom medlemmene av nettverket totalt gjennom sosialiseringprosesser og etablering av tillit.

3.1.2 Analyse av nettverksinstitusjonen Høgskolen i Telemark

En annen relevant analyse av forhold ved nettverksinstitusjoner er gjennomført av Norgård og Skodvin (2001). De har analysert Høgskolen i Hedmark som er en nettverksorganisert institusjon i forhold til tre nettverksperspektiver; infrastrukturelle, organisatoriske og sosiale. Det infrastrukturelle nettverket representerer det fysiske og konstitueres av det geografiske rom, dette dreier seg om systemer for transport av ting og mennesker, samt teknologiske hjelpemidler eksempelvis ulike systemer for datakommunikasjon. Det organisatoriske nettverket knytter sammen individer, grupper og arbeidsplasser gjennom produksjonssystemer, selskapsformer og andre organisasjonstyper, Norgård og Skodvin viser til Høgskolen i Telemark som eksempel på en slik formell organisasjonsstruktur. Sosiale nettverk bidrar til overføring av ideer, impulser og påvirkning innenfor ulike deler av et miljø. Denne typen nettverk består som regel av individer som kjenner hverandre godt og som ofte har kontakt. Et eksempel på dette er nettverk mellom faglige ansatte. Imidlertid er graden av integrasjon ved en nettverksinstitusjon ikke bestemt av disse tre alene. I følge Norgård og Skodvin avhenger dette i stor grad av styrken på koblinger eller bånd mellom enhetene. De viser til at det perfekte nettverk er preget av gjensidig avhengighet mellom de ulike enhetene i

nettverket, men at det spesielle med akademiske institusjoner er at de er løst sammenkoblede organisasjoner noe som gjør at den enkelte enhet kan være fullverdig virksomme.

Norgård og Skodvin (2001) fant først og fremst gjennom sin analyse av Høgskolen i Telemark at geografiske forhold alene i liten grad kan forklare integrasjon eller mangel på sådan. Dette gjaldt også for kulturelle forhold, analysen viste at det snarere kunne se ut til å dreie seg om et mer komplekst og sammenvevd forhold der de to aspektene til en viss grad så ut til forsterke hverandre. I det følgende blir noen av konklusjonene fra analysen av nettverksinstitusjonen HiT presentert:

- For det første viste analysen at de infrastrukturelle nettverkene fungerte godt og at de både var utformet for å etablere kontakt mellom administrativt ansatte og i noen grad mellom det faglige personalet.
- Samtidig var kontakten mellom de vitenskapelige ansatte svak. Dette settes i sammenheng med svake sosiale nettverk som forhindret utvikling av faglig samarbeid på tvers av disiplinære grenser. Analysen viser at det fantes få formelle arenaer der de ansatte kunne treffes og at dette delvis skyldtes de fem avdelingene som er lokalisert i henhold til de gamle (før sammenslåingen) uavhengige institusjonene. I tillegg er det få uformelle møteplasser i og med den geografiske avstanden mellom enhetene. Samlet representerer dette en stor utfordring for nettverksinstitusjonen i og med at dette medførte vanskeligheter i å etablere en felles kultur og en omforent forståelse for institusjonens målsettinger.
- Når det gjelder det organisatoriske nettverket som ble bygget opp viser analysen at dette ikke synes å være spesielt tilpasset akademisk samarbeid og integrasjon. I tillegg til at opprettholdelsen av de gamle enhetene stod ved lag skyldtes dette også et sterkt fokus på administrasjon og økonomiske innstramminger i sammenslåingsperioden.
- Når det gjelder det konkrete samarbeidet mellom de faglige tilsatte viste det seg at samarbeid som allerede eksisterte ble opprettholdt, men at nye ikke ble etablert. I følge Norgård og Skodvin er dette ikke overraskende fordi grunnleggende profesjonsverdier som deles av ulike grupper av akademikere, samt identitet og lojalitet ofte er mer knyttet til disiplin enn til institusjon. Dette påvirker samarbeidskonstellasjonene mellom de ansatte og indikerer at organisatoriske endringer ikke nødvendigvis vil føre til frivillig samarbeid innenfor en ny organisasjon.
- I analysen vises det til to sentrale faktorer for et godt samarbeidsklima manglet ved HiT og dels ved høgskolereformen som helhet. For det første vises det til manglende "compatibility" – graden av sammenfall mellom normer, verdier og mål hos nettverkets enheter. Videre vises det til at det fantes økonomiske og administrative målsettinger for reformen som førte til en sterkere sentralisering av institusjonene og at dette stod i sterk kontrast til den autonomi som både fantes og var ønsket hos det akademiske personalet. For det andre vises det til at reformen i liten grad møtte de involverte med det som kunne oppfattes som positive konsekvenser av reformen for den enkelte.

Avslutningsvis viser Norgård og Skodvin (2001) til at forsøk på strukturell integrasjon over tid høyst sannsynlig vil resultere i mer akademisk integrasjon enn om enhetene i nettverket hadde forblitt enkeltstående institusjoner.

Norgård og Skodvins analyse av forholdene ved Høgskolen i Hedmark relativt kort tid etter sammenslåingen kan betraktes som en illustrasjon på mange av de klassiske problemstillingene sammenslåtte institusjoner i nettverk erfarer.

I den internasjonale litteraturen er Australia beskrevet som et land med en rekke sammenslåings erfaringer. De australske erfaringene er vel gjennomstudert og en rekke publikasjoner dokumenterer de mange eksemplene og analysene langs flere sentrale dimensjoner. Særlig er tre større sammenslåinger mellom institusjoner for høyere utdanning til nettverksinstitusjoner nøye beskrevet. Disse tre eksemplene på nettverksinstitusjoner er gjengitt i Prøitz (2001), i denne rapporten blir noen perspektiver på erfaringer med disse nettverksinstitusjonene kort beskrevet.

3.1.3 Nettverksinstitusjoner i Australia

Sammenslåingsprosessene forut for etableringene av de tre nettverksinstitusjonene University of Western Sydney (USW), University of New England (UNE) og Charles Sturt University (CSU) skjedde i en turbulent tid i Australsk høyere utdanning. Situasjonen var preget av økonomiske innstramninger og hensikten med de statlig initierte fusjonsprosessene var å effektivisere virksomhetene og øke tilgangen til høyere utdanning for en større andel av befolkningen. Formålet med å etablere nettverksinstitusjoner på institusjonsnivået var knyttet til oppfatninger om at ulike stordriftsfordeler ville bedre de enhetenes situasjon. Den såkalte føderasjonsstrukturen ble betraktet som en ideell struktur fordi den åpnet opp for at medlemmene kunne beholde en viss grad av autonomi under en felles organisasjon. Ideen var i stor grad påvirket av suksesshistoriene med multi-campus universiteter i London og California.

Seks år etter implementeringen av modellen, med oppstart 1989, hadde samtlige tre nettverksinstitusjoner forlatt tanken om en føderativ modell, UNE nettverket ble splittet, CSU og UWS forlot modellen til fordel for en tradisjonell sentralisert institusjonsmodell.

I følge Massingham (2001) skyldtes dette omfattende interne konflikter mellom nettverkens medlemmer og nettverkens sentrale administrasjon, samt mellom nettverkets medlemmer. Konflikten mellom nettverkens medlemmer og sentraladministrasjonen var ofte knyttet til økonomiske forhold og omfanget av de administrative kostnadene ved sentralenheten. Videre var mye av uenighetene knyttet til ulike forventninger til nettverkets funksjon. Dels skyldtes dette uklare mandater for nettverkene og dels medlemmenes ulike målsettinger ved å delta i nettverkene. Samlet førte dette til store vanskeligheter i å etablere myndighetsstrukturer som var funksjonelle for ledelse. I tillegg kom geografiske utfordringer – alle nettverkene hadde studiesteder spredt over et stort geografisk område, noe som skapte logistiske barrierer

mellom nettverksmedlemmene og gjorde det vanskelig å utvikle en form for enhet og kollegialitet.

Massingham (2001) viser til at de australske erfaringene samlet burde tilsi en forkastelse av nettverksmodellen fordi den er kostbar og lett fører med seg et høyt konfliktnivå. Imidlertid mener han etter å analysert de tre eksemplene at fordelene ved modellens fulle potensial ikke har blitt realisert. Han viser til at modellen representerer en løsning på et grunnleggende ledelses- og styringsproblem som dukker opp i forsøk på å fusjonere tidligere autonome institusjoner fordi den ivaretar en viss medlemsautonomi og åpner for stor fleksibilitet knyttet til et lokalt utdannings og forsknings "marked". Massingham mener at de tre australske institusjonene mislykkes i å utnytte nettverksmodellens konkurransemessige fordeler. Han viser også til at et nettverk har et potensial til å generere synergier gjennom de kollektive kjernekompetansen til medlemmene, konkurransefordelene ved nettverket ligger i en kompleks kombinasjon av kompetanser hos hvert enkelt medlem. Hensikten med nettverket for det enkelte medlem ligger i muligheten til å gjøre noe den enkelte enhet ikke makter å få til på egen hånd. I tillegg viser han til nettverkets styrke gjennom mulighetene til å posisjonere seg i henhold til "utdanningsmarkedet". Massingham viser også til at i dette ligger det å identifisere hverandres ulikheter ikke for å bygge de ned, men å anvende dem konstruktivt, dette gjelder også for den totale arbeidskraften som nettverkene omfatter. Han konkluderer med at de tre australske nettverkene mislykkes i å utnytte synergieffektene som finnes i ulikhetene medlemmene i mellom på grunn av for stort fokus på kostnadsreduering. Avslutningsvis peker han på at til tross for problemene er det dokumentert at samtlige tre nettverk siden 1990 nådde flere målsettinger enn de ville ha gjort alene.

3.1.4 Oppsummering

Høgskolen i Hedmark er som vist allerede en nettverksinstitusjon med høy grad av integrering i henhold til Beerkens (2004) perspektiver. Det betyr at HiHm i stor grad har erfaringer med de utfordringer og fordeler nettverksorganisering medfører. Historisk sett omfattet sammenslåingen av Hamar Lærerhøgskole, Elverum Lærerhøgskole, Hedmark sykepleierhøgskole og Hedmark distriktshøgskole til en enhet en viss grad av komplementaritet og kompatibilitet. Samtidig var det åpenbare ulikheter mellom de tidligere institusjonene som sannsynligvis vil ha avkrevd Beerkens såkalte mekanismer for å overkomme vanskeligheter for å styrke integreringsprosesser. Campus-prosjektene kan på flere måter tolkes i retning av å tilsvare Beerkens mekanismer om å klargjøre organisasjonsstrukturer, fremme kommunikasjon og sosialisere til forpliktelse.

Norgård og Skodvins (2001) analyse av situasjonen ved Høgskolen i Telemark viste ikke helt ulikt Beerkens (2004) at geografiske og kulturelle forhold alene ikke er nok for å forklare integrasjon eller mangel på sådan i et nettverk. De viste til at styrken på koblingene mellom enhetene i et nettverk er vesentlige for integreringen innenfor nettverket. I Massinghams (2001) betraktninger om de australske nettverksinstitusjonene understrekes betydningen av å identifisere nettverksmedlemmenes ulikheter ikke for å bygge dem ned men for å anvende

dem konstruktivt. På bakgrunn av dette kan det være gode grunner til å reflektere over grad av komplementaritet, kompatibilitet, samt ulikheter og styrker i koblinger mellom høyskolens enheter også i dag. Campus-prosjektene åpner i så måte for dette, samtidig som prosjektene kan representere en fare ved å legge for stor vekt på det enkelte studiested dersom det legges til grunn målsettinger om økt integrasjon og fleksibilitet ved høyskolen. Tidligere studier av sammenslåingsprosesser mellom institusjoner for høyere utdanning har vist at sterkt fokus på studiested, særlig om disse representerer de gamle uavhengige institusjonene fra før sammenslåing, kan bidra til å øke konfliktnivået basert på studiestedsidentitet og -lojalitet (Prøitz 2001). For HiHm handler dette på den ene siden om å styrke studieprofil og synlighet som utdanningsinstitusjon overfor fremtidige søkere, samtidig som institusjonen skal videreutvikle den interne fagligheten gjennom ulike satsinger. Alt i alt handler dette om å balansere forholdet mellom utviklingen av eget nettverk og egen attraktivitet som selvstendig institusjon, samtidig som høyskolen også skal posisjonere seg i henhold til nettverket av institusjoner for høyere utdanning i det fremtidige prosjekt Innlandsuniversitetet.

4 Profesjonsutdanninger i utvikling

Høgskolen i Hedmark kan karakteriseres som en høyskole med utpreget profesjonsprofil. Institusjonen tilbyr et bredt spekter av profesjonsutdanninger, det er flest studenter og ansatte knyttet til de profesjonsrelaterte utdanningene og det er også innenfor disse utdanningene at institusjonen har den høyeste studiepoengproduksjonen samlet sett.

Et trekk når det gjelder utviklingen av studieprogrammer i et internasjonalt perspektiv, er at tradisjonelle disiplinbaserte studieprogrammer synes å være på vikende front i forhold til mer anvendte studieprogrammer som kvalifiserer for bestemte yrker og anvendelsesområder. I USA er f.eks. 85 prosent av alle masterprogrammer som tilbys i høyere utdanning anvendelses- (og profesjons-) orienterte (LaPidus 2001). Selv om det er noe tidlig å være veldig bastant i forhold til den norske utviklingen i etterkant av Kvalitetsreformen, synes det også her til lands å være en tydelig drift i retning av studieprogrammer som er mer tverrfaglige og anvendelsesorienterte.

Et interessant trekk ved denne utviklingen synes også å være at universitetene, i minst like stor grad som de tradisjonelle høyskolene, er aktive når det gjelder å tilby nye og anvendte studieprogrammer. Mens man ofte hører at høyskolenes ønsker om universitetsstatus er et uttrykk for "akademisering", synes det altså å være en tydelig utviklingstendens i motsatt retning der universitetene "profesjonaliseres". For høyskoler har denne utviklingen flere potensielle konsekvenser. For det første øker konkurransen om studenter til slike programmer, der konkurrentene ikke lenger bare er andre høyskoler, men inkluderer universitetene. For det andre har universitetene i kraft av sin faglige fleksibilitet og større faglige bredde i prinsippet større armslag til å utvikle nye og anvendte studieprogrammer. For det tredje fratår universitetene, gitt en slik utvikling, den faglige profilen som har kjennetegnet mange høyskoler der de sistnevntes muligheter for å tilby noe "unikt" ikke lenger blir så tydelig. Standardiseringen av studieprogrammer, forhold til studielengde, er ikke minst et viktig moment her er de mellomlange profesjonsstudiene synes å gå en usikker fremtid i møte til fordel for gradsstudiene. Til sammen representerer disse utviklingstrekkene store utfordringer for eksisterende høyskoler.

I det videre vil noen utviklingstrekk i amerikansk og australsk høyere utdanning bli beskrevet. Landene er valgt ut på bakgrunn av at "profesjonaliseringen" av academia har foregått over relativt lang tid og at omfanget er omfattende.

4.1 Profesjonsutdanninger på bachelornivå i USA

En av de viktigste endringene i Amerikansk høyere utdanning de siste 30 år er en gradvis tilbakegang i omfanget av tradisjonelle disiplinbaserte studieprogrammer til fordel for mer

profesjonsrettede studier på lavere nivå⁵. Brint m.fl. (2005) beskriver en utviklingen der omlag to av tre avlagte grader på lavere nivå i 1985-86 var innenfor profesjonsorienterte studier. De siste årene har 58 prosent av avlagte grader på bachelor nivå vært innenfor profesjonsfeltet. Brint m.fl. viser også at veksten er størst innenfor fagområder som bare så vidt eksisterte tretti år tilbake (blant annet livstilsstudier og ulike teknologistudier). Blant de fagområdene som vokser mest på lavere nivå er ”business, health professions, psychology og biological/life sciences”. Blant fagområder med nedgang finnes blant annet ”education, social sciences, history, mathematics, physical sciences, foreign languages”. Brint m.fl. viser også til at i en situasjon preget av nesten fordobling av studenttall, har nesten alle fagområder knyttet til de tradisjonelle disiplinene hatt en tilbakegang i antall uteksaminerte.

Når en tar i betraktning den institusjonelle atferden i henhold til denne utviklingen beskrives et varierende bilde. Med utgangspunkt i et av de amerikanske systemene (The Carnegie classification system⁶) for funksjonsdeling mellom institusjonstypene i USA har Brint m.fl. sett på sammenhenger mellom omfanget av tildelte profesjonsorienterte bachelorstudier og hvor i utdanningslandskapet den enkelte institusjon befinner seg. Alt i alt finner de at institusjoner i alle kategorier bortsett fra elite institusjonene (elite liberal arts colleges og research universities) ser ut til å være svært markedssensitive og svært fokusert på profesjonsorienterte utdanninger. Likevel er det særlig en sammenheng i analysen som skiller seg ut, de tradisjonelle disiplinestudiene er foretrukket blant prestisje institusjonene mens institusjoner lavere på rangstigen har en høy grad av profesjonsorienterte studietilbud. I tillegg konkluderer også Brint m.fl (2005) med at ekspansjonen av praktisk orienterte studier siden 1970 har hatt stor innvirkning på organisasjonene for høyere utdanning. Deriblant pekes det på hvordan de vitenskapelig ansatte har beveget seg i retning av profesjonsinstitusjonene, og at hele disipliner har blitt mer profesjonsorienterte.

4.2 Profesjonsutdanninger på masternivå i USA

Det er allerede nevnt at 85 prosent av alle masterprogrammer som tilbys i USA er anvendelses- (og profesjons-) orienterte. Dette er i hovedsak frittstående grader, dvs de er ikke en del av en forberedelse til en annen grad og de bygger i stadig mindre grad på bestemte laveregrads utdanninger. Dette står i klar kontrast til hovedprinsippene for det norske systemet og Bologna deklarasjonens 3+2 modell der det høyere nivået i hovedsak bygger på det lavere.

Flertallet av studentene ved de amerikanske master studiene er deltidsstudenter, og de betrakter mastergraden som et viktig ledd innenfor en jobb eller karriere sammenheng

⁵ Med omfang forstås her i første rekke studenttilstrømning og antall avlagte grader.

⁶ The Carnegie classification system ble utviklet rundt 1970 årene for å fange opp og videreutvikle funksjons differensiering mellom institusjonene for høyere utdanning i USA. Systemets kategorier skiller mellom institusjoner etter deres ulike funksjonsnivå knyttet til gradsnivåene institusjonene gir og andre definerte virksomhetsområder ved institusjonene.

(LaPidus 2001). Av dette følger det at en stor del av disse tilbudene er utformet som fleksible løsninger i tråd med de behov målgruppene har.

I tillegg til mastertilbudene finnes det også et annet alternativ til videre studier etter bachelorgraden. Et viktig kjennetegn ved det amerikanske utdanningsmarkedet er et stort utbud av kortere og mer emnespesifikke studieprogrammer. I motsetning til masterprogrammene er dette ikke regulerte studietilbud og de kan tilbys av universiteter, profesjonelle fagmiljøer og andre interesserte. Populariteten og det voksende omfanget av denne virksomheten har ført til diskusjoner omkring forholdet mellom de to ulike typene av studietilbud på post-bachelornivået. Enkelte hevder at studentene etter hvert vil etablere portfolioer sammensatt av ulike studieprogrammer fremfor å ta en mastergrad, andre mener at de kortere studieprogrammene vil kunne inngå i en master som moduler. Uansett mener LaPidus (2001) at situasjonen for fremtiden vil være preget av en diskusjon om hvordan alle disse utdanningene skal vurderes.

På grunn av at flertallet av masterstudentene i USA er i jobb heltid eller deltid mens de studerer på dette nivået har det skjedd store endringer innenfor undervisningen der ny teknologi spiller en sentral rolle. For å kunne møte studentene der de er og de behov de ulike gruppene har foregår undervisningen på mange ulike måter. Organisering av desentrale nettbaserte studietilbud og omfattende bruk av teknologiske løsninger generelt (real-time two-way video, satelite downlink, surface mail, video tapes, audio tapes, internett, telefonkonferanser, short-time summer or weekend residencies, e-mail and fax) har bidratt til å tilpasse utdanningstilbudene til målgruppens behov. Teknologiene anvendes på arbeidsplasser, i regionale sentre administrert av akademisk personale og/eller næringsliv organisert av tilbyder alene eller i konsortier, det er også etablert ulike sentere av private bedrifter og i tillegg til dette kommer den undervisning som skjer hjemme hos den enkelte student.

4.3 Profesjonsrettet forskerutdanning

I henhold til Jongeling (1999) har også australsk høyere utdanning gjennomgått store endringer når det gjelder utdanning på høyere nivå. Han viser til at australske universiteter har måttet legge om kursen på grunn av press fra flere hold:

- myndighetene krever mer responsive institusjoner som kan svare på samfunnets behov
- krav om større grad av "accountability"
- krav om høyere relevans i henhold til industrielle behov
- en situasjon med redusert finansiering og større fokus på å skaffe midler fra næringsliv til forskning,
- samt næringslivets misfornøydhet med kvaliteten på doktorander.

En konsekvens av dette presset er blant annet ekspansiv utvikling av alternative profesjonsdoktorgradsprogrammer.

Den første australske profesjons-PhD "Doctor of Education" (EdD) ble introdusert i 1989, tett fulgt av "Doctor of Psychology" og "Doctor of Clinical Psychology" i 1990 årene. Gradene var en direkte konsekvens av et behov for viderkommende opplæring i klinisk praksis etter den toårige mastergraden. Ved utgangen av 1994 kunne 21 av de 38 australske universitetene tilby profesjons-PhD programmer innenfor åtte ulike disipliner. Innen 1996 hadde antallet programmer fordoblet seg. Jongeling viser til at det i Australia ser ut til at samtlige universiteter, nye så vel som gamle, har etablert denne typen PhD programmer.

De uttalte formålene med å etablere profesjons-PhD programmer ved australske universiteter er kartlagt og det dreier seg i hovedsak om å svare på identifiserte behov for

- avansert kunnskap blant ledere
- å bedre praksis
- å koble praksis tettere til profesjons kunnskap
- praktikere som kan konsolidere forbedre og utvide det teoretiske grunnlaget innenfor profesjoner
- forskning som er direkte relatert til profesjonenes praktiske behov
- anvendelse av forskning i relasjon til praksis etc (Jongeling 2001).

Etableringene av disse PhD-programmene har ført til diskusjoner om innholdet i forskerutdanningene. En relevant erfaring fra etableringsfasene er vurderinger om hvorvidt de gamle PhD-programmene skal restruktureres eller om det bør etableres alternative profesjons-PhD programmer som kan møte kritikken om for dårlig kvalitet og manglende relevans for nærings- og arbeidsliv. I følge Jongeling ser det ut til at trenden går i retning av å etablere alternative programmer. Utfordringen som ligger i dette er at fordelene ved å etablere alternative programmer må være større enn de ekstra kostnader det innebærer å etablere nye PhD-programmer.

I Norden finnes det noen forsøk med alternative doktorgrader. I det følgende vil noen enkeltstående eksempler kort bli beskrevet.

Sverige

- I Sverige er de første såkalte "lärardoktorander" underveis med sine alternative doktorgradsprosjekter. En "lärardoktorand" er en person som ideelt sett er lærerutdannet, som har minst to års praksis og som har et praksisorientert forskningsprosjekt. Doktorgradsstudentene er finansiert dels gjennom midler fra et sektorforskningsprogram initiert av Statens skolverk⁷, og dels av vedkommende students arbeidsgiver (kommune). Konseptet er basert på ideer om at det finnes et behov for å styrke koblingen mellom forskning og praksis og at denne typen tiltak vil bidra til profesjonalisering av skolevirksomhetene på lokalt nivå innenfor et desentralisert system. Innbakt i konseptet finnes det også en forventning om at den ferdige doktoranden skal vende tilbake til sin tidligere arbeidsgiver og inneha en ekspert rolle på lokalt nivå. Studentene deltar i ordinære PhD-programmer ved ulike svenske universiteter og forskerskoler, og skal vurderes på ordinært vis.

⁷ Statens skolverk i Sverige var et frittstående direktorat med et eget sektorforskningsanslag. I forbindelse med omorganisering av verket i 2003 og en deling av enheten i to (Skolverket og Myndigheten för skolutveckling) ble det bestemt at det ikke skulle finansiere forskningsvirksomhet i den nye organisasjonen .

Danmark

- I Danmark har Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling (VTU) etablert et opplegg for en såkalt "Erhvervs-PhD"⁸. Formålet med initiativet er å utdanne forskere med innsikt i yrkesmessige aspekter ved forskning og utvikling. Videre heter det at formålet med initiativet er å bygge opp personlige nettverk for utveksling av kunnskap mellom virksomheter og forskningsinstitusjoner, i tillegg kommer et formål om å fremme dansk yrkeslivs utviklingsmuligheter (www.erhvervsphd.dk). Erhvervs-PhD initiativet retter seg til personer som på kandidatnivå⁹ har kvalifikasjoner til å gjennomføre et PhD-prosjekt, universiteter og virksomheter som faglig kan støtte et treårig yrkesrettet forsknings- og utdanningsprosjekt. Konseptet er organisert som et samarbeid mellom universitet, den studerende og en virksomhet. Virksomheten skal være privat og lokalisert i Danmark, den må være i stand til å støtte den studerende økonomisk over tre år, ha et faglig miljø for prosjektet og sikre prosjektets forankring i virksomheten. Forskningsprosjektet betraktes som vertsbedriftens noe som betyr at den har stor innflytelse på prosjektets mål og innhold. Det heter seg at prosjektet skal inngå i virksomhetens utviklingsstrategi, ha nyhetsverdi og ha et kommersielt fokus for virksomheten. Kandidaten skal gjennomføre et eget Erhvervs-kurs utarbeidet av VTU og skrive en egen erhvervsrapport i tillegg til det ordinære PhD-prosjektet, sist nevnte blir vurdert på ordinært vis mens erhvervsrapporten blir vurdert i et lukket møte. Dersom begge prosjekter godkjennes tildeles et ErhvervsPhD-bevis.

Norge

- I regjeringens forskningsmelding St.meld. nr. 20 (2004-2005) *Vilje til forskning* vises det til det danske Erhvervs-PhD initiativet og regjeringen anbefaler at en ordning med såkalte nærings-PhD utredes. Dette ses blant annet som et bidrag for å styrke samspillet mellom bedrifter og forskningsinstitusjoner i Norge. Videre heter det at en ordning med nærings-PhD vil kunne bidra til å heve kompetanse i alle sektorer og utdanne forskere med innsikt i næringsmessige aspekter ved forskning og utvikling. Etableringen av forsøk med denne typen PhD skal ses i sammenheng med etablering av forskerskoler i Norge.
- Et annet eksempel på forsøk på etablering av alternative PhD-programmer i Norge finnes ved Høgskolen i Oslo (HiO). Etableringen av programmet er et samarbeidsprosjekt mellom Senter for profesjonsstudier (SPS) og fire masterstudier ved HiO. I følge høyskolens egne nettsider skal doktorgradsprogrammet kvalifisere for forskning på profesjoner og profesjonell yrkesutøvelse, samt for annen virksomhet hvor det stilles store krav til vitenskapelig innsikt. Utdanningen er en videreføring av de teori og profesjonsorienterte masterstudiene ved institusjonen (www.hio.no). Opptak til doktorgradsprogrammet i profesjonsstudier vil bli koordinert med institusjonens stipendprogram og ved opptak til doktorgradsprogrammet betyr det tildeling av stipend. Stipendene vil bli utlyst åpent og være rettet mot studenter som har en profesjonsutdanning i utdanningsløpet.

⁸ Det danske erhverv oversettes med det norske yrke i Nordisk Råds svensk, norsk, danske nettbaserte ordbok.

⁹ Den danske kandidaten tilsvarer 5/6 års høyere utdanning og omfatter en bachelor og en master grad. I tillegg foreligger det et krav til kandidaten om et karaktermessig vektet gjennomsnitt på minst 9 (av 13).

Figur 3.1: Sammenstilling av kjennetegn ved eksempler på programmer for profesjons-PhD

	Krav/kjennetegn ved doktoranden	Kjennetegn ved doktorgrads-prosjektet	Kjennetegn ved finansieringen	Kjennetegn ved doktorandens arbeids-opplegg	Uttalt formål med utdanningen
Sverige "l�r�r-doktorand"	Profesjonsutdannet profesjonserfaring	Praksisorientert doktorgradsprosjekt	Samfinansiert modell offentlig arbeidsgiver/stat	Ordinært PhD-program,	Forskerutdannede eksperter i praksisfeltet
Danmark "Erhvervs-PhD"	Kandidat	Prosjektet er vertsbedriftens som har stor innflytelse på mål og innhold for prosjektet	Kommersiell bedrift medfinans�r/stat	I bedrift, ordinært PhD-program og eget Erhvervs-kurs	Utdanne forskere med innsikt i yrkesmessige aspekter ved FoU
Norge "Nærings-PhD"	I Etter dansk modell			Forsker-skoler	Styrke samspillet mellom bedrifter og forsknings-institusjoner Utdanne forskere med innsikt i yrkesmessige aspekter ved FoU
Norge SPS ved HiO	II Studenter som har en profesjons-utdanning i utdanningsløpet	Profesjon i vid forstand som studieobjekt for prosjekt	Stipendordning ved HiO	Ordinært PhD-program Tverrfaglig innenfor eget profesjonsorientert miljø	Kvalifisere for forskning på profesjoner og profesjonell yrkesutøvelse
Australia "Professional doctorate"	Profesjons-utdannet (profesjonserfaring),	Profesjonsorientert/avsluttelsesorienterte prosjekter	Varierende	Eget PhD-program	Forskerutdannede ledere i praksis

Figuren er en sammenstilling av noen kjennetegn ved de presenterte eksemplene over på PhD-programmer med profesjonsorientering. Figuren illustrerer at det ikke er én modell for utvikling av denne typen PhD-programmer. Eksemplene varierer i stor grad både når det gjelder krav til rekruttering, studieobjekt og grad av anvendelsesorientering i prosjektene, finansiering, kandidatens relasjon til praksis/profesjon og formål med programmene.

4.4 Oppsummering

Den amerikanske gradsstrukturen avviker fra den europeiske med hensyn til kravspesifikasjoner til oppbygning av gradene og forholdet nivåene mellom. Særlig blir dette tydelig når det gjelder forholdet mellom bachelornivået og post-bachelor utdanningene. Utviklingen i retning av en enda mer frittstående master i USA kan virke fremmed sett i forhold til arbeidet med én europeisk modell i henhold til ambisjonene i Bologna deklarasjonen. Samtidig kan den amerikanske modellen representere et interessant eksempel på ordninger der livslang læring ser ut til å bli tatt alvorlig. I forhold til HiHm representerer den beskrevne utviklingen i USA en rekke kjente elementer med tanke på det å møte studentene der de faktisk er, både geografisk og livssituasjonsmessig. Over 20 prosent av studentene ved HiHm studerer ved desentraliserte hel- eller deltidsstudier, tilbudt både som på-stedet utdanninger og som fleksible løsninger der teknologi er et sentralt hjelpemiddel.

Karakteristisk for studentene ved disse studiene er at flertallet studerer innenfor fagområder som tradisjonelt sett har forholdsvis stabil tilstrømning og et lavt kostnadsnivå. Således er denne studentgruppen viktig for virksomhetene ved HiHm. Gitt stabilitet i bosettingsmønsteret blir det viktig for HiHm også i fremtiden å møte studentene der de er.

HiHm har en profesjonsprofil på sine lavere gradstilbud som harmonerer med den beskrevne utviklingen i USA. Imidlertid skjer det i Norge en utvikling i retning av å etablere mastere innenfor flere profesjonsområder. Det er tidligere i denne rapporten vist til at dette foregår både på høyskoler og på universitetene. Et særlig tydelig eksempel på dette er hvordan de fire eldste universitetene i Norge har etablert masterprogrammer innenfor lærerutdanning (om lag 400 studieplasser på masternivå på landsbasis i henhold til SO), dette er studier som ikke fantes ved disse institusjonene i følge institusjonenes studieplaner for 1997/98.

På den ene siden er denne utviklingen i tråd med tidligere politiske ønskemål om at universitetene burde ha en mer sentral rolle som lærerutdanningsinstitusjoner i Norge. På den annen side vil dette kunne spisse konkurransen om studentene som orienterer seg i retning av lærerutdanning. I hovedsak er studietilbudene universitetene har etablert, ikke direkte i konkurranse med eksempelvis høyskolenes allmennlærerutdanninger, i og med at tilbudene i stor grad er rettet mot utdanninger som fører frem til lektor- og faglærerkompetanse. Likevel vil en sentral problemstilling være i hvilken grad universitetenes tilbud om femårige masterløp vil virke mer forlokkende på fremtidens studenter enn de tradisjonelle fireårige allmennlærerutdanningene ved høyskolene – og i forlengelse av dette vil det være hensiktsmessig for høyskolene å etablere femårige masterløp i konkurranse med universitetene?

I følge Berglund (2004) finnes det klare tendenser på at utdanningstilbudet innenfor høyere utdanning i Norge blir mer og mer likt regionene i mellom. Så man Berglunds konklusjon i sammenheng med det amerikanske Carnegie klassifikasjonssystemet for funksjonsdeling mellom institusjonene for høyere utdanning, kan institusjoner for høyere utdanning konkurrere på grunnlag av studietilbud – noe som er relativt enkelt å kopiere. Noe som imidlertid ikke er like enkelt å kopiere er prosessvariabler som eksempelvis institusjonskultur, lærer-student kontakt og sosiale forhold ved den enkelte institusjon. I stor grad handler dette om å ivareta og fremme de kvaliteter institusjonen allerede har, og bygge videre på eget særpreg.

Det er mye som tyder på at HiHms profesjonsorientering er en sentral styrke, samtidig finnes det et press for videreutvikling av studietilbudet både rent organisatorisk og når det gjelder den innholdsmessige retningen. Gjennomgangen av søkningen viser at HiHm i stor grad følger den gjennomsnittlige nasjonale utviklingen, og utviklingen i søkningen til sammenliknbare institusjoner. Dette kan indikere at høyskolen ikke står tilbake for andre institusjoner når det gjelder attraktivitet. Samtidig er det her vist at en stor del av studentmassen ved høyskolen har Hedmark eller Oppland som hjemstedsfylke. Det kan være

gode grunner til å utvikle studietilbudet både for å demme opp mot konkurranse fra andre institusjoner og for å opprettholde rekruttering i eget område.

Tendensene i undersøkelsen av arbeidskraftstilbudet i Indre Østland frem til år 2020 (se Del II) viser en betydelig nedgang i arbeidskraftstilbudet innenfor blant annet de profesjonsområdene HiHm er sterkest på. Dette er tendenser som tyder på at det er behov for stadig utdanning av studenter innenfor disse fagområdene.

Med tanke på utvikling av studietilbud på masternivået og PhD-nivået kan det ut fra situasjonen ved HiHm (kjennetegnet av tre store avdelinger med fagområder med nær tilknytning til nærings- og arbeidsliv, en relativt stor andel desentraliserte studietilbud, samt et stort utbud av etter og videreutdanningskurs/studier) være gode grunner til å hente inspirasjon fra de amerikanske og australske eksemplene. I og med at høyskolen allerede i dag i stor grad tilbyr lavere grads utdanninger som er yrkes/profesjonskvalifiserende vil det sannsynligvis kunne være muligheter for å etablere studietilbud på masternivå. Slike masterutdanninger kan være både fulltids på-campus studieprogrammer og emnespesifikke kortere kurs som kan inngå i en master som en modul på høyere nivå som etter- og videreutdanningstilbud. Slike studietilbud vil kunne gjøre det mulig å drive lokal rekruttering overfor en lokalbefolkning som har kjennskap til institusjonen fra før. I og med at denne gruppen tilsynelatende har forpliktelser som gjør at de ønsker alternative opplegg fremfor det tradisjonelle på-campus studietilbudet vil høyskolens erfaringer med både desentrale hel- og deltidstilbud, samt bruk av teknologiske løsninger i undervisningsøyemed kunne bidra til å møte studentgruppen der de er.

Når det gjelder PhD-programmer er det flere gode grunner ved HiHm for å ta i betraktning mulighetene for etablering av alternative PhD-programmer. Både etablering av studietilbud på masternivå og introduksjon av profesjons PhD-programmer kan bidra til å styrke rekrutteringen til faglig stab. I tillegg vil en profesjons-PhD kunne bidra til nytenkning og innovasjon i et eventuelt samarbeidsforhold mellom høyskole, student og offentlig eller privat virksomhet. En slik etablering vil sannsynligvis også kunne bidra til å styrke de ulike studiestedene og bidra til å videreutvikle og synliggjøre de enkelte studiestedenes profil og særpreg.

De australske PhD-programmene er et radikalt men interessant studieprogram. I og med det utradisjonelle formålet med ordningene - å styrke forståelsen for og anvendelsen av forskningsbasert kunnskap blant ledere i offentlig sektor (helse og omsorg og lærerutdanning) representerer dette ny tenkning om PhD-utdanningen i norsk forstand. De australske PhD-programmene kan på mange måter være avanserte videreutdanninger av ledere i offentlig virksomhet. På samme måte som for master programmene kan etablering av denne typen PhD-programmer i tråd med HiHms profesjonsprofil, kvalitativt sterke sider og generelle kjennetegn være en vei å gå for høyskolen.

5 Avsluttende refleksjoner

Innledningsvis er noen utfordringer knyttet til konkurransesituasjonen i høyere utdanning i Norge beskrevet. Høgskolen i Hedmark må som andre institusjoner i sektoren forholde seg til utfordringene ut fra sin situasjon. Spørsmål om hva som må til for å sikre rekruttering og sikre videre drift, styrke institusjonsprofil og utvikle gode og attraktive fagmiljøer er i stor grad de samme for alle institusjoner i sektoren. I og med at Norge har en mangfoldig høyskolesektor der ingen av institusjonene er like – fordrer spørsmålsstillingene imidlertid ulike svar. Svar på spørsmålsstillinger om fremtidig drift vil på mange måter måtte være basert på fortidige erfaringer. Internasjonale trender, politikk, økonomi og studenters søkning er forholdsvis uforutsigbare størrelser med stor innvirkning på institusjoner for høyere utdanning, noe som paradoksalt nok gjør det enda mer besnærende og komplisert å forsøke å se inn i fremtiden. En mulighet som finnes og som kan bidra til et informert beslutningsgrunnlag til enhver tid er å arbeide for å sikre seg oppdatert og kvalitetsmessig god informasjon om faglige satsinger, studietilbud, studenttall og rekruttering ved egen og andre (sammenliknbare) institusjoner. Gjennom ulike former for systematisk ”benchmarking” alá det som er gjort her med utgangspunkt i offentlig tilgjengelig materiale (DbH-data og SO-tall) finnes det et mangfold av muligheter for å ”overvåke” utviklingen i sektoren og se egen institusjon fra et litt annet perspektiv enn det daglige.

Litteratur

- Beerckens H. J. J. G. (2004) *Global Opportunities and Institutional Embeddedness*, CHEPS, Enschede, Nederland
- Berglund, F. (2004), *Høyere utdanning i "Vestviken". Status for høyskolene i Buskerud, Vestfold og Telemark*. NIFU skriftserie 18/2004, Oslo
- Børing, P. (2004) *Studiegjennomføring og studiefrafall ved høyskolene*, NIFU skriftserie nr 15/2004, Oslo
- Harman, G. (2000), Institutional Mergers in Australian Higher Education since 1960. *Higher Education Quarterly*, Vol 54, No 4, 343-366
- Jongeling, S. B. (1999) PhD or Professional Doctorate – Is there a Choice? i Brennan, J. (et. al.) *What kind of university?* Open University Press, Buckingham
- Lang, D. (2002), A lexicon of inter-institutional cooperation, *Higher Education*, 44, pp 153-183
- LaPidus, G. (2001) Graduate education and research. In: Albach, P., Gumpert, P., &
- Larsen, I.M. og T.S. Prøitz (2005): *Satsingen Strategiske høyskoleprosjekter – en underveisevaluering*. Norges Forskningsråd. Oslo
- Massingham, P. (2001) "Australia's Federated Network Universities: what happened?" *Journal of Higher Education Policy and Management*, Vol. 23, No. 1, 19-32
- Norgård J. D. og O. Skodvin (2002) The importance of geography and culture in mergers: A Norwegian institutional case study, *Higher Education*, Vol. 44, No1 (73-90)
- Næss, Terje (2000): *Utdanning frem til år 2015 Framtidig beholdning, tilgang og erstatningsbehov*. Oslo, NIFU rapport 10/2000.
- Prøitz T.S. (2005) *Høyere utdanning i Trondheim*, Arbeidsnotat 11/2005. NIFU STEP, Oslo
- Prøitz, T.S. (2001) "Jo mer vi er sammen" – dynamisk utvikling mot en nettverksinstitusjon i Hedmark og Oppland, NIFU skriftserie 19/2001, Oslo
- Skodvin, O.J. (1997), *Internasjonale erfaringer med fusjoner i høyere utdanning*. Arbeidsnotat nr. 6. Evaluering av høyskolereformen. Norges Forskningsråd
- Skodvin, O.J. (1999), Mergers in Higher Education – Success or Failure? *Tertiary Education and Management*, Vol. 5, 65-80
- St.meld.nr 20(2004-2005) *Vilje til forskning*, Utdannings- og forskningsdepartementet

Vedlegg I Studietilbud per 2005/06 ved Høgskolen i Hedmark

(www.hihm.no)

Datafag og IKT

Bachelorutdanninger:

- : Bachelor i digital medieproduksjon
- : Bachelor i opplevelsesproduksjon og interaktive medier
- : Bachelor i spill- og medieprogrammering
- : Bachelor i webprogrammering

Årsstudier:

- : Årsstudium i administrativ databehandling

Sykepleie, helse- og sosialfag

Bachelorutdanninger:

- : Bachelor i sykepleie, Elverum
- : Bachelor i sykepleie, Kongsvinger
- : Bachelor i sykepleie, Tynset

Lærerutdanning

Bachelorutdanninger:

- Bachelor - Faglærerutdanning i kroppsøving og idrettsfag
- Bachelor - Førskolelærerutdanning
- Bachelor - Førskolelærerutdanning, nettbasert
- Bachelorstudium i faglærer for tospråklige

Profesjonsstudier:

- Allmennlærerutdanning med musikk
- Allmennlærerutdanning med uteskole, helse og miljø
- Allmennlærerutdanning, Elverum
- Allmennlærerutdanning, Hamar
- Allmennlærerutdanning, nettbasert

Årsstudier:

- Årsstudium i sosialpedagogikk
- Masterstudier
- Master i kultur- og språkfagenes didaktikk
- Master i tilpasset opplæring

Naturfag

Bachelorutdanninger:

- : Bachelor i bioteknologi

: Bachelor i miljøbioteknologi

: Bachelor i miljøforvaltning

Årsstudier:

: Årsstudium

Idrettsfag

Bachelorutdanninger:

Bachelor - Faglærerutdanning i kroppsøving og idrettsfag

Bachelor i idrett

Bachelor i rekreasjon og helsefremmende arbeid

Årsstudier:

Årsstudium i idrett

Landbruk og utmark

Bachelorutdanninger:

Bachelor i landbruksteknikk

Bachelor i skogbruk

Bachelor i utmarksforvaltning

Bachelor i utmarksturisme

Bachelor i økologisk landbruk

Årsstudier:

Årsstudium i skogbruk

Årsstudium i utmarksforvaltning

Årsstudium i økologisk

Samfunn, medier og kommunikasjon

Bachelorutdanninger:

Bachelor i globalisering og utvikling

Bachelor i informasjon og samfunnskontakt

Bachelor i medier, informasjon og samfunnskontakt

Årsstudier:

: Årsstudium i mediefag

: Årsstudium i samfunnsfag

Språk og kultur

Bachelorutdanninger:

: Bachelor i språk og kulturfag

Profesjonsstudier:

: Allmennlærerutdanning med musikk

Årsstudier:

: Årsstudium i engelsk

: Årsstudium i kunst og håndverk

: Årsstudium i musikk

: Årsstudium i norsk

Masterstudier

: Master i kultur- og språkfagenes didaktikk

Økonomi og administrasjon

Bachelorutdanninger:

: Bachelor i markedsføring og internasjonalisering

: Bachelor i organisasjons- og ledelsesfag

: Bachelor i revisjonsfag

: Bachelor i økonomi og administrasjon

: Bachelor i økonomi og administrasjon med IKT

: Bachelor in Music Management

Kandidatutdanninger:

: Høgskolekandidat i regnskapsøkonomi

: Høgskolekandidat i økonomi og administrasjon

Årsstudier:

: Årsstudium i administrasjon og ledelse

: Årsstudium i bedriftsøkonomi, Hamar

: Årsstudium i bedriftsøkonomi, Rena

: Årsstudium i innovasjon, entreprenørskap og foretaksutvikling, Rena

Vedlegg II Desentraliserte studier ved HiHm

**HØGSKOLEN I HEDMARK
DESENTRALE/NETTBASERTE STUDIER – HELTID/DELTID
MÅLTALLSSTUDENTER
HØSTEN 2004**

Utarbeidet av allmenn konsulent Rannveig Haug LUH studieadministrasjonen

Studieprogram	Stuedsted	Heltid/deltid	Antall studenter
Desentrale:			
Allmennlærerutdanning	Leira	Heltid	20
	Otta	Heltid	50
	Roa	Heltid	28
	Kongsvinger	Heltid	78
	Tynset	Heltid	40
Praktisk-pedagogisk utdanning	Lillehammer	Deltid	33
Sykepleierutdanning	Kongsvinger	Heltid	108
	Tynset	Heltid	25
Videreutdanning i psykisk helsearbeid	Gjøvik	Deltid	23
	Otta	Deltid	22
	Tynset	Deltid	8
1-årig studium i natur- og kunnskapsturisme	Tynset	Heltid	35
2-årig høgsk.kand.stud. i regnskapsøkonomi	Kongsvinger	Deltid	6
	Tynset	Deltid	49
	Åsnes	Deltid	13
1-årig studium i adm. databehandling, ADB	Follo	Deltid	54
	Kongsvinger	Deltid	5
	Tynset	Deltid	9
1-årig studium i bedriftsøkonomi	Oppdal	Heltid	9

1-årig studium i organisasjon og ledelse	Valdres Kongsvinger Tynset	Heltid Deltid Deltid	20 37 43
Regnskaps-/revisjonsfag 60 studiepoeng	Otta	Deltid	23

Nettbaserte:

Allmennlærerutdanning		Heltid	37
Førskolelærerutdanning		Heltid	125

Vedlegg III Videreutdanningstilbud ved Høgskolen i Hedmark 2005/06

(www.hihm.no)

Videreutdanningsstudier uten deltakeravgift:

Bachelor - Faglærerutdanning i kroppsøving og idrettsfag - 2. og 3. studieår

Bachelor i idrett - 2. og 3. studieår

Bachelor i rekreasjon og helsefremmende arbeid - 2. og 3. studieår

Bachelor i språk og kulturfag -2. og 3. studieår

Emnegruppe i informasjon og medier

Emnegruppe i informasjon, organisasjon og forvaltningrett

Emnegruppe i medievitenskap

Emnegruppe i personalutvikling, ledelse og organisasjon

Fordypning i kroppsøving med vekt på friluftsliv - deltid

Halvårsstudium i Engelsk 1 - deltid

Halvårsstudium i estetiske fag - deltid

Halvårsstudium i flerkulturell pedagogikk - deltid

Halvårsstudium i heimkunnskap - deltid

Halvårsstudium i kristendoms-, religions og livssynskunnskap 2 - deltid

Halvårsstudium i kristendoms-, religions- og livssynskunnskap 3 - deltid

Halvårsstudium i kunst og håndverk - deltid

Halvårsstudium i multimedia, skole og kommunikasjon - deltid

Halvårsstudium i musikk 2 - deltid

Halvårsstudium i sosialpedagogikk 2 - deltid

Master i kultur- og språkfagenes didaktikk

Master i tilpasset opplæring

Påbygging i Public Administration

Påbyggingsstudium i informatikk - distribuert multimedia

Påbyggingsstudium i informatikk - systemarbeid

Påbyggingsstudium i markedsføring og internasjonalisering

Påbyggingsstudium i regnskapsøkonomi

Påbyggingsstudium i revisjonsfag

Videreutdanning i anestesi, - intensiv- og operasjonssykepleie

Videreutdanning i engelsk - fordypning

Videreutdanning i IKT for lærere

Videreutdanning i kreftsykepleie, deltid

Videreutdanning i musikk - ensembleledelse - vokal

Videreutdanning i nordisk - fordypning

Videreutdanning i organisasjon og ledelse

Videreutdanning i psykisk helsearbeid

Videreutdanning i spesialpedagogikk - deltid

Årsstudium - praktisk-pedagogisk utdanning, for allmennfag og yrkesfag

Videreutdanningsstudier med deltakeravgift:

Emne: sykepleiedokumentasjon

Entreprenørskap for lærere og skoleledere

Lederopplæring - Kompetanse for en ny tid

Master of Innovation Management

Master of Public Administration - MPA

Videreutdanning i anesthesi-, intensiv- og operasjonssykepleie

Vedlegg IV Utvalg av høyskoler for sammenlikning med Høgskolen i Hedmark

Institusjon	Antall registrerte studenter V05	Nettverksinstitusjon	Avdelinger
Høgskolen I Hedmark (HiHm)	6186	Hamar, Elverum, Rena og Evenstad	Avd. for <ul style="list-style-type: none"> • Lærerutdanning • Helse og sosialfag • Landbruks og naturfag • Skog og utmarksfag • Økonomi, samfunnsfag og informatikk
Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT)	4701	Steinkjer, Namsos, Levanger og Stjørdal	Avd. for <ul style="list-style-type: none"> • Helsefag • Samfunn næring og natur • Sykepleier- ingeniør- og lærerutd • Trafikkutdanning
Høgskolen i Østfold (HiØ)	4725	Halden, Fredrikstad og Sarpsborg	Avd for <ul style="list-style-type: none"> • Lærerutdanning • Helse- og sosialfag, • Ingeniørfag, • Inf.tekn, • Samf fag og fremmedspråk • Akademi for scenekunst
Høgskolen i Telemark (HiT)	5685	Prosr grunn, Bø Notodden og Rauland	Avd for <ul style="list-style-type: none"> • Estetiske fag, folkekultur og lærerutd. • Helse- og sosialfag • Teknologiske fag • Allmenne fag

Kilde: DbH, Larsen og Prøitz 2005

Vedlegg V Søkning til høgskolen i Hedmark 2000-2005

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Studieplasser	1386	1444	1393	1281	1213	1263
Pers. søkt	5987	5089	4631	4385	4631	5574
Primær	1588	1685	1516	1485	1426	1815
Ant pers. søk/plass	4,32	3,52	3,32	3,42	3,82	4,41
Ant primær/plass	1,15	1,17	1,09	1,16	1,18	1,44

Kilde: Samordna opptak søkerstatistikk 2000-2005

Vedlegg VI Studiepoengstatistikk avdelingsvis HiHm, HiNT, HiØ og HiT

Totalt antall søkere 2004 ved HiHm, HiNT, HiØ og HiT 2001-2004 ved avd. for lærerutdanning, helse- og sosialfag og samfunns-, allmenne-/økonomiskefag

Avdeling	År	HiHm	HiNT	HiØ	HiT
for lærerutdanning	2001	3642	4310	2277	3609
for sykepleier-, ingeniør- og lærerutdanning	2002	4224	4526	2749	3815
for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning	2003	3860	4841	3004	3899
	2004	3759	4644	3007	4123
for helse- og sosialfag	2001	1429	965	3061	2202
for helsefag	2002	1334	1083	3661	2225
	2003	1295	1399	3767	2668
	2004	1427	1402	4085	2615
for økonomi, samfunnsfag og informatikk	2001	3455		1895	6816
for trafikklærerutdanning	2002	4222		2351	7033
for samfunnsfag og fremmedspråk	2003	3477		2247	6309
for allmenne fag	2004	2703		2246	5552
Tot ant søkere 2004		7889	6046	9338	12290

Kilde: Dbh

Vedlegg VII Antall primærøkere per studie plass ved HiHM, HiNT, HiØ og HiT

Antall primærøkere per plass					
Institusjon	2001	2002	2003	2004	2005
HiHm	1,17	1,09	1,16	1,2	1,43
HiNT	1,28	1,01	1	1,2	1,16
HiØ	1,47	1,51	1,47	1,7	1,69
HiT	1,3	1,48	1,43	1,5	1,47

*Primærøker er søkerne med institusjonen som sitt førstevalg

Kilde: SO søkerstatistikk